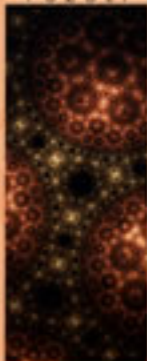

RİND VE ZAHİD

AKIL İLE KALBİN SÖYLEŞİSİ

FUZULİ

Yusuf Öskan Öskan

Rind ve Zahid
Akıl ile Kalbin Söyleşisi

YUSUF ÖZKAN ÖZBURUN

1972 yılı Nevşehir doğumlu. İlkokulu Nevşehir'de, ortaokul ve liseyi Ankara'da tamamlayan Özbek, 1989 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden 1993 yılında mezun oldu. Aynı Fakülte'nin Felsefe Tarihi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine devam etti.

İlk yazı ve şiirlerini lise yıllarında yayımlamaya başlayan Özbek, Dergah, Kırklar, Yansıma, Kelime gibi pek çok dergide yazarak ayrıca kimi gazetelerde köşe yazarlığı yaparak ürünlerini yayımladı ve halen aktif bir şekilde yazı serüvenini sürdürüyor. Felsefe öğretmenliği, editörlük, genel yayın yönetmenliği, radyo ve tv sunuculuğu, psikolojik danışmanlık, mütercimlik gibi bir çok iş yapmış olan Özbek, şu an radyo ve tv programları yapmaya, kitapların dünyasında dolaşmaya ve sosyolojik- psikolojik-tefekkürî konularda seminerler sunmaya devam etmektedir. Yayımlanmış eserlerinin yanında Türkçeye kazandırılmasına ve yayına hazırlanmasına katkıda bulunduğu 200'ü aşkın eser bulunmaktadır...

Eserlerinden bazıları

Toprak Kabın Türküsü (1993) Şiir

Münzevi Sözler (1994) Şiir

Kıvılcımlar Kitabı (1997) Şiir

Son Ağaç (2002) Şiir

Hatırla Beni Hayat (2003) Deneme

yoozbek@sutunyayinlari.com

RİND VE ZAHİD
Akıl ile Kalbin Söyleşisi

Fuzulî

Hazırlayan
Yusuf Özkan ÖZBURUN

RİND VE ZAHİD

Copyright © Sütun Yayınları, 2006

Bu kitaptaki metin ve resimlerin, tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör
Kalender YILDIZ

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
Sinan ÖZDEMİR

Mizanpaj
Cafer DERELİ

ISBN
975-9089-17-3

Yayın Numarası
18

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Mayıs 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Çağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Sütun Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.sutun yayinlari.com

İçindekiler

- 9 Fuzulî (Bağdat: 1495-1556)
- 13 Sunuş
- 15 Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla
- 17 Giriş
- 21 Söz kapılarının açılışı
- 23 Şiir konuşmaları
- 25 Sanat konuşmaları
- 27 İlim ve ümmîlik konuşmaları
- 31 Mevki ve makam konuşmaları
- 33 Çiftçilik konuşmaları
- 35 Ticaret konuşmaları
- 37 Meslek konuşmaları
- 39 Bilgi ve kısmet konuşmaları
- 43 Babalık hakkı konuşmaları
- 45 Taklit ve çile konuşmaları
- 47 İyi ve kötü konuşmaları
- 49 Dirlik konuşmaları
- 53 Tedbir ve tevekkül konuşmaları
- 57 Evlilik ve çoluk çocuk konuşmaları
- 59 Gurbet konuşmaları
- 61 Fitne konuşmaları
- 67 Beytullah'a yolculuk
- 69 Mescit konuşmaları
- 73 Meyhaneye yolculuk
- 75 Meyhane konuşmaları

- 85 Baba ile oğlun buluşması
- 87 Mescit ve meyhane konuşmaları
- 89 Günah ve sevap konuşmaları
- 93 Mey konuşmaları
- 95 Musıki konuşmaları
- 97 Aşk konuşmaları
- 101 Riya ve zina konuşmaları
- 103 Sonuç

Kalbiyle aklederek, göklerin ve yerin söyleşisine katılacak...İki kanatlı bir kuş olup hakikatin vadilerinde pervaz edecek...Geleceğin rindane zahidlerine mütevazı bir katkı niyetine ithaf olunur...

Fuzulî (Bağdat: 1495-1556)

Babasının adı Süleyman olan Mehmed Fuzulî, Oğuzların Bayat aşiretindedir.

Çok iyi bir öğrenim görmüş devrinin akli ve nakli ilimlerini elde etmiş ayrıca Arapça ve Farsça öğrenmiş, bu dillerle de şiirler yazmıştır. Türkçe divanının önsözünde belirttiğine göre hayatında Irak'tan dışarı çıkmamıştır.

Safeviler döneminde, Necef'te Halife Hz. Ali'nin türbesinde uzun zaman hadim olarak çalışmış ve kendisine bu hizmetine karşılık olarak râtibe adı verilen bir aylık bağlanmıştı. Fakat günün birinde, bilinmeyen bir nedenle, râtibesi kesilmiştir. Irak, Safevilerin elindeyken Şah İsmail'e ve Safevi ileri gelenlerine eserler sunan Fuzulî, Bağdat, Osmanlılar tarafından alındıktan (1534) sonra Kanuni'ye ve Osmanlı'nın ileri gelenlerine şiirler sunmuştur. Osmanlılar döneminde Evkafın zevâidinden (gelir fazlasından) verilmek üzere kendisine dokuz akçelik bir gündelik bağlanmışsa da dönemin nişancı paşasına gönderdiği ünlü *Şikâyetname* adlı mektubundan anlaşıldığına göre bu parayı bir türlü alamamış ve bu iş için verilen berat elinde kalmıştır. Safeviler döneminde olduğu gibi Osmanlılar döneminde de değeri anlaşılamayan Fuzulî'nin hayatı yokluk içinde geçmiştir.

Fuzulî, Azeri lehçesiyle yazmıştır. Türkçe ve Farsça divanlarının önsözlerinden öğrendiğimize göre daha çocuk denecek

yaşta şiirle uğraşmaya başlamış, ilkin Arapça ve Farsça, sonra da Türkçe şiirler yazmıştır. Özellikle gazel alanında ve Leyla ve Mecnun mesnevisinde çok üstün bir başarı göstermiştir. Türkçe divanının önsözü içindeki manzum bir parçada, şiir çeşitlerinden en önemlisinin gazel olduğunu söylemiş, kendi gönlüne de gazeli seçmesini öğütlemiştir. Fuzulî'nin şiirleri genellikle dindışı şiirlerdir. Bunlarda, çoklukla aşk teması işlenmiştir. Şair, bu yoldaki şiirlerinin çoğunda, aşk derdinden hoşnut olduğunu bu derdin eksilmeyip çoğalmasını diler. Gazeldeki başarısına karşılık, Fuzulî'nin kasideleri sözcük oyunları ile fazlaca yüklüdür. İyi şiirin ancak ilimle elde edilebileceğine inanan şair, bu düşüncesini, Türkçe Divan'ının önsözünde: "İlimsiz şiir, esası yok divâr gibi olur ve esassız divâr, gayette bi-itibar olur." Cümlesiyle anlatır ve: "İlimsiz şiirden kalıb-ı bî-ruh gibi tenefür kıldığını," bildirir.

Fuzulî, Türk Edebiyatında ünü ve etkisi en yaygın şairlerden biridir. Azeri, Çağatay ve Türkiye lehçeleriyle yazan pek çok şair üzerinde güçlü izleri görülür. Azeri Edebiyatı üzerindeki derin etkisi doğal olmakla birlikte, onun dışında, Çağatay Edebiyatında Ali Şir Nevai egemenliğiyle rekabet etmiş; Osmanlı Edebiyatında ise çağdaşları Hayali ve Taşlıcalı Yahya'dan başlayarak daha sonra yetişen Bağdatlı Ruhi, Baki, Naili, Nabi, Nedim, Şeyh Galip, Yenişehirli Avni gibi şairler üzerinde de etkisi olmuştur.

Fuzulî'nin Halk Edebiyatına da çok derin etkileri olmuştur. Hatta Tanzimat şairlerinden Abdülhak Hamit'in, *Makber* adlı yapıtı üzerinde de yer yer Fuzulî'nin şiirinin etkisi görülmektedir.

Fuzulî, şiir ve düzyazı alanlarında çeşitli eserler vermiştir: Türkçe, Farsça ve Arapça üç Divan tertip etmiştir. Türkçe Divan'ının yazma ve basma olarak iki nüshası vardır.

Türkçe eserlerinin en önemlileri, Türk Edebiyatında yazılan mesnevilerin de en güzeli sayılan hem yazma hem de basma nüshası bulunan *Leyla ve Mecnun*, esrar ile şarap arasındaki münazarayı anlatan ve Şah İsmail'e sunulmuş olan *Beng ü Bade*, Kerbela vakasını anlatan, nazım-nesir karışık bir eser olan *Hadikatü's-Süedâ*, dönemin nişancı paşasına yazılan *Şikâyetname* adlı mensur mektuptur. Fuzulî, Irak'ta baş gösteren bir veba salgınında ölmüştür. Fazlî adlı bir oğlu olduğu ve onun da Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler yazdığı biliniyor.

Sunuş

*Ey zabitlerin secde ettiği kişi,
Uyan,
Vakit namaz vaktidir.
Ey rintlerin heves ettiği kişi,
Kalk,
Zaman niyaz zamanıdır.
İster hakikat ehli ol, ister mecaz ehli,
Kulak ver!
Zira bu demlerde
Her şey insana bir sır söyler...*

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Yüce Mevla'm, sen bizi ne kibirli bir zahid, ne senin huzurundan ırak bir rind, ne de âlem-i fenaya şan ü şöhret götüren bir rind ve zahid eyle!

Saadetin doğduğu ibadethanede, kulluk tespahiyle başlayıp salâvat zincirlerini takip ederek son Peygambere nail olan zahide ne mutlu!

İdrakin güzellik meyhanesinde irade kadehini, şeriat sahibinin elinden alan rinde ne mutlu!

Onlar ki tarikat tekkelerinin bir köşesine çekilerek onun tarafından kabul olunmanın hâl çaresine bakar ve o yola girmenin zevkine ererler.

Onlar ki bu makama eriştiklerinde: “Ey zahitlerin temiz gönüllerinde olan Mevla, ışık sendendir. Şeriat binası abadanlığa senin sayende ulaşmıştır. Kırklar Meclisi'nde dostlar, rintvari bir şekilde şarabı senin elinden içmiştir.” derler.

Yüce Allah'ım! Peygamber Efendimize, onun al ve ashabına salât-u selamımızı ulaştır!

Giriş

Vaktiyle Acem diyarında vakar sahibi, müttaki bir zahid vardı. Dünyevî meşgalelerden kurtulmuştu. Mihrapların beli, ona hürmet göstermek için bükülürdü. Taç sahipleri, onun ayağının tozuna muhtaçtı. Onun çarıklarından feleklerin başına taç yapılsa bu yerinde bir iş olurdu. Kabul makamının başında otururdu. Vuslat yolunda onu takip eden, onun vesilesiyle Allah-u Tealâ katında yakınlığa ve makbuliyete erişmeyi dileyen cezbeli dervişlere sahipti. Her iki âleme de bayrak açmış her ilimden nasiplenmiş bir zattı.

Bu zahidin kavrayış itibariyle zamanının bir tanesi olan fakat henüz yaratılıştaki hikmetin manasını kavrayamamış, yüzünde tüy bitmemiş, Rind adında bir oğlu vardı.

Rind, erdem ve yetkinlik bahçesinin bir gülüydü; yücelik madeninin süslü bir cevheriydi; nurlu zihninin cilasıyla ışıltılar saçıyordu.

Hâsılı davranışlarıyla güzel terbiyeye aynalık ediyordu.

I.
BÖLÜM

Söz kapılarının açılışı

Zahid, oğlunun istidat güneşinin pırıltılarını görünce onun yüzüne söz kapılarını açtı ve ona şöylece nasihatte bulundu: “Ey gönül bağlayan oğul! Ey kutlu tohum! Bilmiş ol ki ilahi hikmet gereği, Allah-u Tealâ’nın kudret ve iradesiyle insanoğlunun varlık çamuru, muhtelif suretlerde yoğrulmuştur. Hakikat defterine onların her birinin alın yazısı farklı yazılmıştır. “Kimilerini doğru yola sevk edip hidayete ulaştırmış.” (Araf;178/Kehf;17) Kimilerini: “Değerli bir makama yükselmiştir.” (Meryem;57) Kimilerini de: “Allah’ın saptırdığına hidayet yoktur.” (Araf;178/Kehf;17) Ayet-i kerimesi gereğince zelil eylemiş ve zillet çamuruna batırmıştır. Aynı şekilde, herkesin gayretinin güzelliğiyle kendisi için takdir edilen dereceye ulaşmasını kararlaştırmıştır. Böylece her kişi çabasının tamlığına göre, kendisi için ayrılan rızkı yudumlar.

Bilesin ki dünyanın düzenini bozan, yaşlanmanın önüne geçen bir kazaya güven olmaz. İsteklerin elde edilmesi ve bağış kapılarının açılması bu yolda gayrete ve himmete bağlıdır. İşin başında hiç kimse, tahkir töhmeti altında kalıp istek yolunda, bir bahane bulup gayretten el-etek çekmesin diye: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (Sümer;9) buyrulmuştur ve: “İnsan için çalışıp çabalamasının karşılığı haricinde bir şey yoktur.” (Necm;39) tembihiyede de aklın kulağı çekilmiştir.

Şunu anlatmaya çalışıyorum; şu an, senin özünde gizli olan faziletleri dışa vurma zamanıdır; kaybolmuş cevherler madenine benzeyen şu latif vücudundaki iç âlemi ortaya koymanın zamanı...

Rind, Zahit'ten bu nükteli nasihatleri duyduğunda, bu sözlerin aslına eremedi. Zira henüz işin başındaydı.

Ve ona şöylece seslendi: “Ey zahid! Gönlümün sıkıntısını bilmektesin. Gel, şu müşküllerimi hallet! Gerçi marifet kapılarını araladın, söz incisini belagatle, fesahatle yakın eyledin. Fakat lafı böyle dallandırıp budaklandırmaktaki gayen nedir? Bende gizlenen, sende açık olmayan şeyi bana da söyle! Eğer böyle davranarak bana ne denli yetkin olduğunu göstermek diliyorsan, ona ne şüphe, üstatsın. Fakat sana sözüm şudur ki bundan böyle sözün başını tutup onu karıştırmaktan vazgeçmen gerek! Sözü mazmunla perdelememelisin! Sırlı söz isteklilerinin gönüllerini kırmamalısın! Mananın özü, sözün süsü demek değildir. Herkes yalnızca sözü anlar. Bundan böyle marifet ehlinin sözünü dinlemen ve insanlara akıllarının derecesine göre konuşman gerek!”

Şiir konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Sözlerinden anlıyorum ki nesirli cümlelerden nefret ediyorsun, şiire hevesleniyorsun. Karmaşık nesirli cümleleri kavramak gerçekten zor olduğu için onu kavrayamamaktan ve ondan nefret etmekten dolayı mazursun. Bunu anladık; fakat Allah-u Tealâ'nın ve Peygamberin reddettiği şiiri sevmeni anlamak pek kolay değil!

Şiir, mübalağalı yalanın vasıtasıdır. Bu yüzden şeriat ehli nazarında kötü bir nama sahiptir. Sen de bilirsin ki yalanı başkasına ileten, yalancının yerini tutar. Ve akıl, yalanın varlığını hiçe sayar. Hâl böyle iken sözün başını yalana bağlamanın sebebi ne? Bilmez misin ki yalan, itibarının niçin düşük olduğunu kendisi de bilir!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Biz ona şiir öğretmedik.” Ayetinin manasından da anlaşıldığı üzere şiir, Allah-u Tealâ'nın peygamberden başkasına öğrettiği şeyin adıdır. Ona ihanet etmek, yanlış bir şeydir. ‘Şüphesiz, şiirde hikmet vardır.’ Hadisinin ifade ettiği gibi şiir, Muhammed Mustafa'nın razı olduğu bir şeydir. Bu durumda şiiri kötülemek, hayâsızlıktır. Bilmiş ol ki şiirin yalanı, nesrin doğruculuğundan daha iyidir.

Doğrusu, şeriatla yalan söylenmez. Çünkü o meşru olmadığı gibi makul de değildir. Fakat yalan, şiir kisvesine büründü mü herkesçe makbul olur. Şiirin bu payesi bile onun üstünlüğünü ispata yeter. Ve sen eğer bunları dürüstçe söylemezsen yalan söylemiş olursun!”

Sanat konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Yalancılara alkış tutmaktan vaz-geç! Bir sanat öğren! Çok çalış! Bilmiş ol ki sanat, şiir-den daha iyi, bilgiden daha yücedir. Unutma ki o, yaşadığı sürece insanın itibarını artırır, öldükten sonra da iyilikle yâd edilmesini sağlar. Şunu hiç unutma ki bugün neyi öğrenmeye heves edersen yarın onu unutursun. Unuttuğunu hatırlayınca da hasrete düşer, ah ile içini yersin.

Bilmiş ol ki insanın hamurunda aklın feyzi vardır. Ve bu feyz, ulûhiyetten daha aşağılardadır. Bu insanın hamurunda gizli olan fazilet ve hünerler, gayret olmaksızın kuvveden file çıkmaz. İnsanoğlu, akıl ve duyularını, bir hüneri elde etmek için ganimet bilmezse, ihtiyarlayıp da uzuvları tembelleştiginde pişmanlık fayda vermez. Elinde aleti olmayan ustanın elinden hiçbir iş gelmez!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Doğru söyledin. Söz incisini böylece deldin. Ama benim elimden bir iş gelmesi için, senin tarafından ilim yoluna yöneltilmem gerek.

Ben yenice yokluktan varlığa gelmiş birisiyim. Âlemin işleyişinden, kurallarından haberim yok. Ömrün olduğu sürece beni doğru yola sevk et! Ben de dünyanın gidişatını, kurallarını öğreneyim!

Senin de bildiğin gibi insan, ruhî olgunluğa iki şekilde ulaşır. Ruh böylelikle olgunluk sevincini yaşar.

Birincisi, maddi varlığıyla ki bunun gerçekleşebilmesi, babasının varlığına bağlıdır.

İkincisi, manevi varlığıyla ki bunun gerçekleşebilmesi, kâmil bir müşşidin kılavuzluğuna bağlıdır.

Demek ki kemale ermek için önemli olan kâmil bir müşşidin kılavuzluğudur, öyleyse müşşidin babadan önde tutulması gerektir.

Unutma ki ilim, pir-i fani bir müşşidin nefesinin feyziyle dervişlerin ölü vücutlarına sirayet eden bir ruhtur. Dervişin hayatı, pir-i faninin nefesinin feyzindedir. Çünkü nefesin canı vardır.”

İlim ve ümmîlik konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki ilim ve sanata istidadın var ve bir işin sonundaki fayda ve zararı görebiliyorsun, öyleyse sanat öğrenmeden önce ilme yönelmeli ilim yolunun çöllerini aşmalısın. Böylesi daha güzel olur. Çünkü ilim, ruhanî tatlar zincirini kıyılatmaya ve ilahî sırları bilmeye bir vasıtaadır.

Nitekim şöyle demişlerdir: ‘İlim marifetullah cevherinin elde edildiği bir ummandır.’ Bu yüzden ilmin değerini âlime sor! Cahil ne bilsin onun kıymetini?”

Rind: “Ey zahid!” dedi. “İlim öğrenmenin iyiliklerini sayıp duruyor, bana da bunu elde etmemi salık veriyorsun. Öyleyse öğret de öğrenebileyim; onun yalazı ile can mumumu alevlendireyim!

İlim öğret ki onun feyziyle arzuma erişeyim. Kılavuzluğunla bir yerlere varayım. Malum ya; varlık davası, irfandan öte bir şey değil! Bana doğru yolu göster de davama erişeyim.”

Bu konuşmalar üzerine zahid, bir sahifeye bir elif çizdi.

Rind: “Bunun manası nedir?” diye sordu.

Zahid: “Bu” dedi. “İlim hazinesinin anahtarı ve Kayyum olan Allah-u Tealâ’yı bilmenin esasıdır. Evvelde, kalem Levh-i Mahfuz’un üzerine; “birden ancak bir çıkar” kaidesi gereğince ‘elif’ harfini yazdı. Ve kendisi de elif şeklinde tecelli etti.

Unutma ki elif, yazıcıların defterinin en başında bulunan

bir harftir. O, zekâ bahçesini süsleyen bir servidir. Bazen dert, bazen deva, bazen de binlerce farklı şekilde tezahür eder, fakat aslında o bir tek'tir.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Doğrusu okuma-yazma öğretiler ilk önce ‘elif’i öğretirler. Fakat bunun, Allah-u Tealâ’yı bilmenin öncelikli şartı olduğu yollu düşünce, yanlıştır. Zira bilmek, yazıyla alakalı bir şey değildir. Peygamber Efendimizin ümmi oluşu bunun en büyük delilidir. Evet, okuma-yazma bilmenin Allah-u Tealâ’yı bilmenin sebebi olup olmadığı hususunda fakihler şüphe içerisindedirler. Çünkü onlar, yazının marifetullahın menşei olmadığını yakinen bilememişlerdir.

Gerçek yazı, gül yanaklıların yüzündedir. Diğer türlüşünü öğrenmek, dedikoduyu güçlendirmektir. Allah-u Tealâ’yı bilense konuşmaz, konuşamaz.

İlm-i nücum, belagat, fıkıh ve felsefe bilmek aklı yüceltir, sözü süsler. Fakat Hak ehlinin bunlara ihtiyacı yoktur. Çünkü Allah-u Tealâ’nın huzurunda akıl şaşkınlaşır, dil susar.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Yazı, bir feyz-i ilahidir. Bizden önce yaşamış olan ilim erbabının risalelerindeki faydalı bilgilerin sonraki nesillere ulaştırılmasını sağlar. Din kurucuların sözlerini anlamak ve yakın ehlinin yolunda ilerlemek onunla mümkündür. Eğer yazı sanatı olmasaydı, peygamberin sözleri bize nasıl ulaşırdı? Mademki yazı, marifet ehlinin yoluna devam etmesini sağlar, o halde, Allah-u Tealâ’ya yemin ederim ki yazıdan daha hoş bir marifet yoktur.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Yazı bilmek, kitapların okunmasına vesile olur. Kitap okumaksa, ihtilafa yol açar. İhtilafi istemekse cehalettir.

Bilindiği üzere, böylesi bir hünere sahip olanların hepsi aykırı bir meşreptendir. Çünkü bir kitaba herkes kendi düşüncesini yazar. Benim yazı bilmeyişim çok iyi... Hiç olmazsa bir

kaleme benzeyip de her yazıdan başım dönmüyor.

Şurası bir gerçektir ki çok kitap okununca şüphe azalmaz, artar. Ne kadar çok kitap okursan o kadar çok şaşırırsın. Kara yazı, akıllıların yaşadığı şaşkınlık kalesinin bir şehridir.”

Mevki ve makam konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Yazı sanatı yoluyla şerefli ilimleri öğrenmeyeceksen bari mevki ve makama erişme yolunu öğren! Zira himmet ehli, sadrazamlık payesine bu sanatla ulaşmışlardır. Dünyaya hükmetmenin tadına bu vesileyle varmışlardır.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Değil mi ki yazı aracılığıyla bir insanın ayağını sevgi ve itibar ovasına basması ne hoştur! Acizliğin adını kanaat koymamak gerek! Acze gönül vermemek gerek! Her insan derecesini yükseltme yolunu aramalıdır.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Senin söylediğin, ömür tüken-se de bitmeyecek dünyevî hesapları üstlenmektir. Dünyevî hesaplar ise uhrevî hesabı gerektirir. Hem bu dünyanın hem öte dünyanın hesabını vermek ise hesapsız bir iştir. Bu yol, iki âlemde de azap çektirir insana.

Sonu yanlış çıkan bir ilmi, akıl sahibi bir kimse nasıl sahiplenir? Eğer bir ilmin başlangıcı, kişiyi yerinden yurdundan eder, Hak yolundan ayırır, haksızlığa düşürürse onun hâli nice olur?

Doğrusu, saltanattan gafil olan bir cahil, sultanlara yaklaşmaya çalışan bir âlimden daha iyidir.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Nimete erişmek yolunda kendini yönlendirmeyen bir insan, ne kadar kötü bir cehalet mertebesine sahip olursa olsun, gene de onun bu hâli, sultanlara yaklaşmak için ilim tahsil eden sanat erbabının hâlinden daha iyidir.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki yazı sanatını beğenmiyor, hor görüyorsun ve onu öğrenmemek için bahane arıyorsun bari benim sözümü dinle de sultanlara hizmet etmenin yöntemlerini aklında tut! Zira sultanlara hizmet etmek saltanat payesidir, mutluluktur.

Eğer yetkin terbiyen sultanlara doğru yönelirse iki cihanda da muradına nail olursun. Dünya nimetinin neşesi, sultanların iltifatıyladır. Ahiretin neşesi, masumların yardımıyla...”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Kulun yaratılmasından maksat Yaradan’a kulluktur. Kulun kula kulluğu kula yaraşmaz. Allah-u Tealâ, bir insanı kendisini bilmesi yönüyle diğer bir insana tercih eder, dilenci yahut padişah olması yönüyle değil!

Bilmiş ol ki sultanların yanında bulunanlar daima keder içindedirler. Onlar daima hüsrana uğramışlardır. Huzura kabul edilmiş gibi görünenler, daima saray adabına uymanın sıkıntısını çekerler. Huzurdan uzaklaştırılmış olanlar, bir öfkenin korkusuyla endişe içindedirler. Bu yola heves edenler, dünyaperestlerdir. İlmin derecelerinde yükselmek isteyenlere göre değil senin bu söylediklerin.

Ömrünü, makam uğruna, sultanlara hizmet etmekle geçiren bir kişi, kıyamet günü Allah-u Tealâ’nın yüzüne nasıl bakacaktır?”

Çiftçilik konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki sultanlara hizmet etmeyi hor görüyorsun, onlara yakın olmanın zevkinden haberin yok, bari bol sevaplı bir yol olan çiftçilikten nasiplen! Zira bir tarlaya tohum atan kişi iki cihanda da evini mamur eyler.

Var git çiftçilik yap! Çiftçilik herkesin faydalandığı bol bereketli bir iştir. Hem kendin faydalanırsın hem tüm yabancı hayvanları ve kuşlar... Sakın başkaca bir iş tutup hataya düşeyim demel!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Ziraat ziyandır. Menfaat ümidiyle çekilen sıkıntıdır. Rahata kavuşayım diye sürekli tohum saçar, kendini ürün gözcüsü yaparsın, böylece ömrünü törpüler, ölümü kendine çekersin. Bu yüzden ilim erbabınca bu iş çirkin sayılır.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Çalışıp çabalayarak çiftçilik yapan kişi, mahsulleri gözlemekle harcar ömrünü. Yaşamını kısalttığıнын farkında bile değildir. Böyle bir yola girmek akıl dışı bir şeydir.”

Ticaret konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Eğer çiftçiliği zor ve faydasız bir iş olarak görüyorsan bari ticaret yolunu tut! Arzu ettiğin gülü onun gülşeninden derle! Ticaret, nimet ve muhtaç olmama yoludur...”

Bilmiş ol ki ihtiyaç, öldürücü bir hastalıktır. Allah-u Tealâ'nın feyz dairesinde ise bu hastalığın ilacı, sanki tüccarın elindedir...”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Ticaret bir sevdadır. Kâr elde etmek, ihtiyaç ve arzuları karşılamak için malın iyisini almak, fiyatların yükselmesini beklemek gerekir. Dolayısıyla o, sürekli olarak insanların ihtiyaçlarının artmasını ister. Yani kendi iyiliğini başkalarının kötülüğünde görür. Böylesi bir yol, insanlık yolundan uzaktır. İrfan sahipleri böyle bir yoldan hoşlanmaz.

Geçim için ticaretle uğraşan kişi malı daima ucuza alır, pahalıya satar. Onun arzusu, kendi menfaati için insanların aldatılmasına dayandığı için bir tüccarın rahatı az, zahmeti çoktur.”

Meslek konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki ticaretle uğraşıp paranın nimetlerinden faydalanmıyorsun, bari bir ustanın yanında bir sanat öğren! Zira sanat, mihnetsiz bir kısımdır. Güzel bir geçim sağlar insana. Unutma ki çalışıp kazanan bir insanın kazancından hem kendisinin hem de başkalarının faydalanması kazanan kimse için yeterli bir faydadır.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bir meslek öğrenmek için uğraşmak az bir nimet için çokça mihnet çekmektir. Sonu gaflete varan bir nefis kulluğudur. Yani çalışmaktan öte bir kemalle ulaştırmaz insanı, öyle ki kismet için çabalamayı nefsin kemali telakki etmeye başlarsın. Bir usta sabahtan akşama kadar kismet için sıkıntılıdır. Akşamdan sabaha kadar yorgunluğunu gidermek için uykudadır. Nazlı ömürceğizi böylece uyku, yeme içme ve çalışmayla geçer. Bir insanın bu kadarcık bir yaşantıyla yetinmesi cahilliktir.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Meslek sevdalısı uykunun dışında rahat yüzü göremez. Bu nasıl bir ömürdür ki hayat için daima sıkıntı, sıkıntı için daima hayat yaşanır?”

Bilgi ve kısmet konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Sözlerime muhalefet edip bir sürü bahane kapısı aralyorsun. Korkarım bu gidişle ilim ve sanattan nasiplenemeyecek, irfan fidanının meyvesinden tadamayacaksın. Bu şekilde talihinin yaver gitmesi pek mümkün değil. Edep yolunda sana kalan yalnızca isyankârlık olacak. Unutma ki cehaletin ıslaklığı, kalp ocağındaki ilim zevkinin sıcaklığını söndürür. Sen bilgisizlik ayıbını bir hüner sanırsın. Bilmezliği iyi bilirsin. Unutma ki cehaleti itiraf etmek ayıp değildir. Her âlim işin başlangıcında cahildir. Cehaletin itirafı ilmin dereceleri arasındadır. Bir insanın en büyük ayıbı cahillik ayıbından gafil olmasıdır. Gerçi noksan olan bir şeye mükemmellik atfetmek uygunsuzdur ama noksan olan kendi noksanlığını bilirse bu, bir tür mükemmelliktir.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “İlim ve sanat öğrenmekle amaçlanan marifetullah ise bilmiş ol ki Allah-u Tealâ’yı bilmek bu tür önemsiz şeylerin söylediklerinden münezzehtir. O, aklın ve ilmin ötesindedir. Bunlar Allah-u Tealâ’nın söz ve fiillerine karşı kör ve sağırdırlar. Bu güne değin hangi akıl, böyle bir işin esasına hakikatte olduğu gibi ulaştı? Hangi âlim sonunda ahvalimizin ne olacağından haberdardır? İlimin kazancı gönül sızısıdır. Öğrenme kaygısı, baş belası...”

Sen söylediğin bu sözlerle benim zahiri derecemi yükseltmek istiyorsun. Doğrusu bir kimse cehaleti nispetinde varlık sahibidir. Çünkü âlim geçim meselesinde kendi tedbiri-

ne güvenir. Cahil ise işini Allah-u Tealâ'nın keremine havale eder. Şüphesiz Yaradan'ın keremi yaratılmışların tedbirinden fazladır. Kısmet meselesinde Yaradan'a mihnet etmeyip de tedbirler almak caiz değildir.”

Nitekim sanat erbabından kimileri şöyle denilmiştir: “Bir gün akıllı bir adam, cahil bir adama: ‘Niçin bana hiç benzemiyorsun? Gamı kederi unutmuşsun. Ben akıl sahibi olmama karşın nasipsiz ve fakirim. Sen ise bu cehaletinle zengin ve neşeli?’ Cahil ona: ‘Bilmez misin ki ben lütfâ ermişim, sen kahra uğramışsın. Niçin mi? Çünkü ben Hakk'ın lütfuna tevekkül ederim sense kendi tedbirinle tekebbür edersin’ dedi.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Fazla kısmet fazla nusrete delalet eder. Kısmetin azlığı ise Allah-u Tealâ'ya ihanetin nişanıdır. Ve Allah-u Tealâ hiçbir zaman cahile yardım edip âlimi ihanet çukuruna atmaz. Dolayısıyla cahilin cehaletiyle övülmesi bir makamda kalması mümkün değildir. Âlim ise ilmi sayesinde mutlaka nasiplenir. Aksi takdirde ya zengin cahil ve yoksul âlimin bu hâlleri Allah-u Tealâ'dan değildir, ya da yokluk varlıktan üstün bir şeydir. Eğer böyle bir durum söz konusu değilse ilmi hafife almak nasıl mümkün olur; cahillerin nimetlenmesine nasıl cevaz verilebilir?”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Cahilin varsıllığı ve âlimin yoksulluğu Allah-u Tealâ'nın kahır ve merhametiyle alakalı bir şey değildir. Bu onun hikmetinin sırlarındandır. Her ne kadar devlet işlerinin yuları cahillerin elindeyse de âlimler tedbirleri sayesinde kolaylıkla geçimlerini sağlayabilirler. Bu Allah-u Tealâ'nın inayetinin genel olup tüm yaratılmışları kuşattığına delalet eder ve âlimlerin teselli olmalarını gerektirir. Böylelikle herkes Allah-u Tealâ'nın yardımından nasiplenir O'nun kerem sofrasından rızıklanır.

Allah-u Tealâ'nın dünya nimetlerini daima cahillere vermesi hikmet gereğidir. Çünkü bilgili kişi akıyla kolay bir şekilde cahilin sahip olduğu şeylere yaklaşabilir fakat cahilin âlime yaklaşması oldukça zordur.”

Babalık hakkı konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Ben hayatımın en iyi yıllarını sana harcadım. Seni yetiştirebilmek için zahmetler çektim. Benim emeklerimi boşa çıkarma! Cehaletinle ümit ipliğinin ucu elden gitmesin! İlimsizlik perdesi soyunun sopunun yüzünü örtmesin! Zira senin cehaletini gören herkes beni ayıplar.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Bir insan bu dünyada bir nam bırakmak için bir ömür boyu zahmet çeker, çocuğunu büyütmeye çalışır. Fakat terbiye çocuğa tesir etmez, babasının adını yele verirse artık o kimse için umut diye bir şey yoktur.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Çocuğun cehaleti babasına ihanettir, tarzında söylediğin sözler hatalıdır, uygunsuz bir düşüncenin ürünüdür. Çünkü hikmet gereği insanlar birbirine eşit değildir. Her insan arasında bir fark vardır. Eğer bir çocuk kötü bir vasıfla anılıyorsa bu, çocuğun babasından dolayı anıldığını yani babanın iyi bir şöhrete sahip olduğunu gösterir. Dolayısıyla benim cahil bilinmem senin adının ve ilminin mükemmelliğindedir.

Eğer bir çocuk babasından daha bilgili olursa bu, babanın bilgisinin oğlu kadar çok olmadığını gösterir. Bu ise babaya ilim öğrenmenin zahmetinden ve de cehaletinin ispat edilmesinden başka hiçbir fayda sağlamaz.”

Taklit ve çile konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Eğer ilim öğrenemiyorsan taklit yolunu tut! Kulluk çilehanesinde çilesini çeken babanı niçin takip etmiyorsun? Çile sokağının yolcusu olan babana uyararak niçin yürümüyorsun? Eğer bu yolda muvaffak olmazsan sadece zahiri mutluluk kapıları kapanır yüzüne. Fakat tuttuğun yolun güzelliği sayesinde eksiklerin tamamlanır. Böylece gerçekten Hakk’ı arayanların safına katılmasan da Allah-u Tealâ’nın inayetiyle taklitçiler arasında da kalmazsın.

Ey ilim ve sanat öğrenmeyi istemeyen kimse! Geçimini kolaylıkla sağlayabildiğin için Allah-u Tealâ’ya şükret! Ve gayret yolunda bir horozdan geri kalma! Onun niçin seherde öttüğünü bir düşün! Ve vakti niçin tanıdığını? Şüphesiz o, Hakk’a şükretmek için vaktin bilincinde... Allah-u Tealâ’nın ona bahşettiği su ve dane için yüzünü kâh göklere çevirip kâh yere koyuyor.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Sana uymak beni utandırmaz! Benim için seni taklit etmekten daha güzel bir iş yoktur. Fakat senin hanende çile aletlerinden başka bir şey yok, bende de çile çekecek bir yapı yok. Şu cihan, insanı memnun edecek şeylerle dolu ama senin evinde bunlardan hiçbiri yok.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Bu dünya gönül çelen şeylerle bina edilmiştir. Neşe ve sıhhatle aydınlanmıştır. Görüldüğü kadarıyla senin gam ve keder evin bu cihan mülkünden yüz fersah ötededir.

Bilmiş ol ki insanın yaratılışında çile ve nefis terbiyesinden hoşlanmamak vardır. Bir çocuk, doğası gereği hiçbir zaman güçlük çekmek istemez. İnsan, doğası itibariyle oyun ve eğlenceye eğilimlidir. Bu sebepten nefis terbiyesinden hoşlanmaması şaşılabilir bir şey değildir. Özellikle çocuklar yaratılışlarındaki naziklikten dolayı zahmete katlanamazlar.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Dünyada zevk ve rahat sağlayan şeyler birer tuzaktır. İlim ehli bu yolda yürümekten sakınır ve dünya ehlinde himmet elini çeker, tereddüt vadisinden uzaklaşarak bir köşeye çekilip oturur.

Allah-u Tealâ, rahat ve gamı insanlara sunmuş ve onların her ikisinden de nasiplenmelerini dilemiştir. Hiç kimse ikisini de tatmaktan uzak kalmasını istemiştir. Eğer bir kişi bu dünyada bunlardan birine gönül verir de diğerini terk ederse Allah-u Tealâ, ahirette onu dünyada tercih ettiğinden mahrum kılar. Dolayısıyla akıllı insan bu dünyada gam yolunu seçer ki ahirette keder görmesin. Dünyada rahatı boş versin ki ahirette ele geçirsin.

Dünya ile ahiret birbirine zıttır. Burada olan ne varsa orada yoktur. Dolayısıyla dünyada bedenen rahat yüzü görmeyen ahirette gönül rahatına erer.”

İyi ve kötü konuşmaları

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Allah-u Tealâ hikmet gereği güzel olmayan bir şeyi var etmez. Garip insanoglunun yoluna tuzak kurmaz. O, her ne yaratmışsa güzeldir. O bir kural koymuşsa en güzelini koymuştur. İyi ve kötü insan doğasının zıtlığına göre iyi ve kötüdür. Yaratılış gereği her şey bir güzellik perdesi bir sanat eseridir.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Yokluktan varlığa çıkan ne varsa Allah-u Tealâ'nın kudretine mazhar olmuştur. Onun yaratmasının bir eseridir. Kâinatın güzel olmadığını iddia eden bir kimse bundan daha güzel bir kâinatın olması gerektiğini söylemiş olur ki, bu hatadır.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Eğer dünya işlerinin yapısında bir kötülük olmasaydı bunlar, Hak yolunun yolcularına mekruh görünmezdi. Dünyanın çirkinliklerini görmek için uyanık olmak gerekir ama sen henüz uykudasın. Dünyanın eksiklerini anlamak ihtiyarların işidir. Ama sen henüz gençliğin verdiği gurura sahiptin. Dilerim ki ilim erbabının güneşi seni aydınlatsın! Böylece nefsin cihanın iyi ve kötüsünü anlansın!”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Dünya bir bela karargâhı ve gam konağı olduğu için hak ehli bela ve gam tuzakına yakalanmıştır. Bu virane dünyanın zulmü ve vefasızlığı herkesçe malumdur. Öyleyse bunları sayıp dökmeye ne hacet!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Hak ehlinin bu dünyaya kötü demesi onun güzel olduğuna işarettir. Çirkin saymaları onun sevimliliğini kinayeli bir şekilde dile getirir. Her kim dünyevi tatları yakalarsa itaat yolundan yüz çevirir. Zevklerle meşguliyetten öte bir iş görmez olur. Yaratılışın gayesini yalnızca ondan ibaret bilir. Kamil insanlar dünya kötü olduğu için dünya sevgisinden vazgeçmiş değillerdir. Onlar sadece akli nefse üstün kılmışlardır. Zira dünya mükemmel bir sanatkârın eserlerinin sergilendiği yerdir. Fakat irfan sahibine kılavuz olan bir şey cahilin yoluna bir eşkıya olarak dikilir. Bu sanat eserlerini gören kimse ondan yüz çevirmemelidir. Zira onu ele geçirmek zor, elden kaçırmak kolaydır.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Dünya, gönlünü geçim vasıtalarına bağlayan kimse için hoştur. Dünya, varlığıyla vardır. Varsa yok gibidir. Yoksa var gibi...”

Dirlik konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Bu dünyadaki geçim vasıtalarını elde ettiğinde dirliğe erdim sanma! Bu hicranın ta kendisidir. Buna rahat deme! Bu zahmetin ta kendisidir. Bir kimse dünyevî işlerini bitirmeyi kendisine mutluluk edinirse daima sıkıntıda kalır. Çünkü nimetler, farklı yollarla sunulur insana. Dünyevî işlerin bitmesi ise çok zor bir iştir. Dirlik içinde dirlik aramayan kimse dirliktedir. O, olmayacak şeyler uğruna perişan sözler söylemez.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Hırs sahibi kimseler dünya geçimliliğini arzulurlar. Dirliğin rahatlık olduğunu sanırlar. Bilmezler ki olmayan bir rahatı arzulamak rahatsızlık doğurur.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bir kimse aklının ve bir irfan sahibinin beğenisiyle dünyayı rahatlık yeri bilirse o kişinin dünyaya zahmet yeri demesi imkânsız olur.

Cahillerin çektiği sıkıntılar fakirlikten temellenir, rahatlığı ise zenginlikten... Bu yüzdendir ki bazen rahat olmalarına karşın çok kere sıkıntı içindedirler. Fakat fakirliği rahatlık adeden insanlar gerçek rahata ererler. Sıkıntının adını bile bilmezler.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki fakirliğin ne denli yüce bir şey olduğunu biliyorsun, öyleyse niçin himmet atını bukağı zahmetinden kurtarmıyorsun? Gafiller yoksulluktan tiksirmekte mazurdurlar fakat sen fakirlik nedir bilirsin. Öyleyse

nefsini sıkıştırıp doğru yola getirmeye çalış; nimet kadehinden gaflet şarabını içmeye değil...

Allah-u Tealâ tüm nimetleri yoktan var etmiştir ve onları yaratırken maksadı senin kendisine kulluk etmendir. Oysa görüyorum ki sen rahatlık peşinde koşturmaktasın. Sakın ha Allah-u Tealâ'nın işaret ettiği yolun tersine gitme!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Allah-u Tealâ tedbirin ve adaletin en mükemmeline sahiptir. Her iş için bir yer, her yer için bir iş kararlaştırmıştır. Buna göre gençlerin yaşlılar gibi davranması yordama aykırıdır. Yaşlıların ise gençler gibi davranması ayıptır. Çile çekmek yoluyla nefsi terbiye etmek erişkinlere emredilmiştir. Kulluğun meşakkat kapıları onlar için açılmıştır. Şaşkınlık çölünün başıboş gezginleri olan biz yeni yetmelere değil. Öyleyse Allah-u Tealâ'nın emrine aykırı söz söyleme! Ve benden nefsimi terbiye etmek için çile çekmemi bekleme!

Görünüşümde bile olgunluk alameti yok. Ben, zahitliğin yordamına uyamam. Söylediğin sözler senin aklının ürünü, benimkinin değil. Çile kapısı sana açılmış bana değil...”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki önünde sonunda meşakkat tadılacak ve çile yükü çekilecek, iyisi mi gam çekmeye bu günden razı ol! Rahatlığın sonu yoktur. Mecburen dünyanın mihnetine alışmak durumundasın. Öyle ki gün gelecek rahatlıktan sıkıntı çeker hâlde geleceksin. Öyleyse gönlünü sıkıntıya öyle bir alıştır ki senin çektiğin zahmetlerden başkaları rahmet görsün. Kim ki gamla ferahlamayı bilmezse onun ferahı gama vesile olur.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Dünya zevklerini tatmayanın onlardan elini eteğini çekmesi kolaydır. Yoksunluğun adını himmet koymaktır bu. Zenginliğe ulaşamadığı için gönlünü fakirliğe kaptırmak... Bu marifet midir? Asıl marifet dünya zevklerini ele geçirdikten sonra onları terk edebilmektir. Ak-

si takdirde yoksunluk olgunluk olacaktır.”

Nitekim irfan sahiplerinden biri şöyle demiştir: “Bir insana dünyayı ele geçirmek zor gelirse sonunda çarnaçar yüzünü yoksulluk yoluna koyar.” Hikmetler divanında bu şöyle ifade edilir: “Ya o, dünyayı terk etmiştir yahut da dünya onu...”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “İkimiz de tesadüfen varlık mihnetinin tuzağına düşmüş kullar olmamıza karşın nasıl oluyor da bana hep zahmet ve çile, sana hep oyun ve eğlence düşüyor?”

Bilmiş ol ki iki kişi gurbete çıkar ve aynı evde kalmak durumunda olurlarsa yardımlaşarak iş görmeleri gerekir. Birisinin sere serpe uzanması ve bütün mihnetin diğerinin üzerine kalması zulümdür.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Öyle görülüyor ki cehaletimi itiraf etmek beni beladan kurtarıırken aklın seni bela çukuru-na atmış. Dünyaya değer vermemek, beni korkulardan uzaklaştırmışken senin gönlünü yaralamış. Bir çocuk kendisini önemli saymadıkça esenliğe kavuşur. Akıldan söz ettiği anda ise bir an olsun korkudan kurtulamaz. Cihanda gamın sevda-lısı olmak büyük bir bela, ahiret düşüncesi ile ibadet ise acıklı bir azaptır. Bunlar; aklın ve gururunun sonucudur. Deli ile çocuk bunlardan korkar mı hiç?”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Bu dünyanın bilgili olduğum için bana azap gördüğünü, sana ise cehaletinden dolayı oyun olduğunu kavramış bulunmaktayım. Fakat hiç düşündün mü bu oyuncaklar sana kimden geliyor? Senin muhtaç olduğun şeyleri sana kim sağlıyor?”

Ey oğul! Değerli ömrümü senin için harcadım. Ömrümün yarısı senin eğitimin için heba oldu. Bedenimi senin için mahvettim. Tüm bunlara karşılık olarak bana sen ne verdin? Acaba inci, karşılık olarak sedefe ne verir?”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bana verdiğin zahmetleri rah-

met sanıyorsun. Bu dünya bela, kötülük ve sıkıntı yeridir. Ben senin aracılığıyla bu tuzağa yakalandım. Şimdi de hak ettiğin karşılığı sana veriyorum. Bunda şaşılacak ne var?

Bilmiş ol ki şu dünya mihnet hanesinde baba, oğlun kılavuzudur. Oğulsa, ahiret yolunda babanın yolunu engeller. Ey baba! Beni bu dünyada kederin esiri yaptın. Ben de senin Allah-u Tealâ'ya boyun eğmene engel oldum. Mademki zaman karşılık verme zamanıdır, öyleyse bu sıkıntılara razı ol! Güzellik isteyen güzellik yapar. Ama sen kötülük yapmışsın, karşılık olarak kötülükten başka ne bekliyorsun?"

Tedbir ve tevekkül konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Söz ve davranışlarından öyle anlaşılıyor ki hiçbir zahmete girmeden her şeyin en iyisini elde etmek istiyorsun. Bu ise Zümrüt-ü Anka’yı arzulamak gibi bir şeydir. Hiç çile çekmeden neşeye kavuşayım diyorsun. Bu dileğin simya gibi olanaksız bir şeydir.

Bu dünya bir iş yerine benzer. Orada bulunan herkesin bir işi olmalıdır. Ey koca adam! Senin hiçbir işin yok. Bu gidiş elbette hırsızlık yapacaksın.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bilmiş ol ki tedbirsizce yaşamak yalnızca bana özgü bir şey değil. Bütün canlıların geçimi benimkine benziyor. Tüm canlılar tedbirlerinden dolayı mihnet çekmeksizin karınlarını doyuruyorlar. Bilmek gerekir ki insanoglu yiyecek hususunda tedbir almada hayvandan daha zayıftır. Eğer işsizleri yiyecek bulunan mekâna geçirmezsen ona yalnızca tevekkül etmek düşer. Dolayısıyla tevekkül kötü bir şey değildir.

Rızık konusunda tedbirli olmak gerektiğini söyleyenler boşuna konuşmuş olurlar. Sorarım onlara, acaba dağ ve çöllerdeki vahşi hayvanlar rızık için ne gibi bir tedbir alyorlar?”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Senin varlığın benim ruhumun mumunu parlatıyor. Ama bu yük aynı zamanda benim can ipleğimi yakıyor. Çünkü ne öğüt alamaya istidadın var ne de bir şeyin ucundan tutuyorsun. Benim gibi nefisini terbiye yolunda

yük çekmeye tahammülün yok. Başkaları gibi nimet mezesini tatmak da istemiyorsun...

Bilmiş ol ki yoksulluğa razı olursan bu devamlı değildir. Varsılığa da meyletmiyorsun. Bunun için gerekli şeyler sende yok. Tekkede zahid olsan fakirliğin, meyhanede rind olsan, şarabın yok.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Mübalâğada sınırı aştın. Münakaşada ifrata vardın. Ben ne zaman senden rahat etmenin yolunu sorsam sen bana çile yolunu gösteriyorsun. Ne zaman yiyip içmekten söz etsem bana meşakkat kapılarını açıyorsun. Şimdi bu bahaneleri boş ver de bana bolluk içinde yaşamının yollarını göster! Unutma ki fırsat ganimettir, fırsatı kaçırsa ziyadadır...”

N’olursun, nazlı ömürcüğün geçtiğini anla artık! Bak nasıl da ağlayıp sızlanarak geçip gidiyor! İyi yiyip içmeden, iyi eğlenmeden geçen ömre yüzlerce yuh olsun!”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Senin de bildiğin gibi bu evde nefis terbiyesi için gereken şeylerden başka hiçbir şey yok. Senin de bunları arzuladığın yok. Artık istediklerini başka yerlerde ara! Gönlünü dileğini başkalarına söyle!

Benim evimde bulunanları biliyorsun. Çile çekmek istiyorsan hemen bismillah de, başla! Rahat arıyorsan başka kapıyı çal! Ben sana rahat ve çile yolunu gösterdim.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Ben geçim sıkıntısını üstlenecek yaşa gelinceye kadar rızkımı karşılamak senin boynuna borçtur. Bunu bil! Zaruri ihtiyaçlarımı gidermek zorundasın. Şu an için geçim derdi benden uzaktır.

Kendi işçisinin parasını vermek zorunda olan kişi eğer ahmakça davranır, onun yevmiyesini ödemezse o gerçekten cahildir. Akıllı insanlar işçisinin rahat etmesinden memnuniyet duyar.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Bu güne değin bana hangi hizmette bulundun ki sorumluluk ilmeğini boynuma atıyorsun?”

Yokluk âleminden varlık dünyasına adım attığın günden beri benden ihsan ve ikram görüyorsun. Bense senden sitemden başka bir şey görmedim.”

Evlilik ve çoluk çocuk konuşmaları

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Kerrelerce öğüt vererek vaaz incisini deldin. Bilirim ki bu dünya insana sunduğu bir rahat için binlerce gam yüklüyor. Bir balın yanına bin zehir koyuyor. Bilmiş ol ki evlilik bir bala benzer ama çocuklar oldu mu artık o balın içine zahmet zehri karışır. Doğrusu yeni gelin demek, sermayenin rahatlaması demektir. Ama o da evlenip barklanma gibi bir sıkıntıyı beraberinde getirir.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Ey gönlüne nikâh düşüncesini getiren kimse, dikkatli ol! Zira ayağını mihnet tuzağına uzatmaktasın.

Ey babacığım! Mademki evlilik balından tatmışsın zehirden kurtulman mümkün değil. Mademki o zevki yaşadın, gamdan kurtuluş yok. Evlenirken bir çocuğun bedelini düşünmemişsen uzağı görmemişsin demektir. Eğer bunu geçmişte düşünmüş fakat şimdi bahane arıyorsan bu davranışın mürüvvete sığmaz.”

Tıpkı denildiği gibi: “Sakın ola ki bir kadınla yatan adama özgür deme! O müebbet hapsindedir. Fakat onu tutuklayan kadın değildir. Çocukların bakım ve gözetimidir. Bu düşünce onu mahkûm kılar.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Bu dünyanın düzeni olan nikâhın bereketine sakın ola ki zahmet vesilesi deme! Âdemoğullarının çoğalmasını sağlayan böylesine şerefli bir şeyi sakın

ola ki mihnet kaynağı bilme! Bil ki güzel yüzlü dilberlere takılar takarak kavuşmak, iffetli bakirelere şeriat üzere yaklaşmak, insanı iki cihanda saadete ulaştırır. Can u gönül böylece rahata erer. Neslin bekası böylece gerçekleşir. Ailenin bakılıp gözetilmesi evin ayakta durmasını sağlar. Evlilik hem nefsi kötülüklerden korur hem de çalışma hususunda insanı gayrete getirir.

Bir ustanın geçime dönük zekâsının kıpırdanışında kadının büyük bir payı vardır. Karısı olmayan insan, güçsüz insandır. Sanat özveriden doğar. Bir kadın sahibi olan erkek tüm sanatlarda ustadır.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Kadın sevgisini yanlış biliyorsun. Nikâh konusunda da düşüncelerin yerinde değil. Bilmiş ol ki, kadın demek devasız bir dert demektir. Uykuya yatsalar koruma sıkıntısı çekersin. Çirkinlikle muhabbet etmek acıklı bir azaptır. Sağlık düşmanıdır onlar. Boşasan üzülsün. Bir kadını seven bir erkek, koynunda düşman besleyen akılsızın biridir. Çünkü her kadın kocasının ölmesini, kendisinin hayatta kalmasını ister. Eğer bir kadın kocasının yaşamasını istiyorsa bu yalandır. Çünkü karısının duası gerçekte bedduadır. Fakat koca karısının ölümüyle ölür.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Babası ölen her evlat babasızlıktan ölmez. Anasız kalan her çocuk da anasızlıktan can vermez. Şunu kabul et ki ben de bir erkeğim ve seni bir şekilde dünyanın çilesine ısmarladım. Ne olur bana acı ve sorumluluklarını yerine getir!

Bilmiş ol ki Allah-u Tealâ, babanın yerine oğlunun rızkını koymuş, annesinin memesinden ona kısmet kapılarını açmıştır. Çocuk eğer ana ve babasından uzak düşerse, varlığını onlardan başkası için harcar.”

Gurbet konuşmaları

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Senin ihsan istemen kendine sıkıntı vermek demek değildir. Belki sen bu şekilde payeni yükseltmek istiyorsun. Senin dileğin Allah rızasıdır, dünya zevklerini terk etmektir. Bunların her ikisi de bir babanın oğlunu gözetip kollamasında mevcuttur. Mademki sen böyle bir evlada sahip olmakla övünemiyor, birilerinin sözleriyle üzülüyorsun, bu durumda bana düşen, senin temiz kalbinden keder tozlarını silmektir. Yani senin yanından uzaklaşmak istiyorum. Böylelikle sen kederden kurtulursun, ben mihnetten...”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Dostluk senden incinmişse, sen de dostluktan incinirsin. Öyleyse bir dostluk et de tez elden bu dostluğu bırak! Dostluğundan dostunu yaka silmeye bırakma!”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Garip bir açmazla karşı karşıyayım şu an. Ne senin isteklerini karşılayabiliyorum ne de sana gurbet yolunu gösterebiliyorum. Sana arzu kapısını açmak zor, ümitsiz sefer yolunu göstermek de... İnan olsun ki bundan daha zorunu görmemiştir hiç kimse. Seninle olmak da zor, sensizlik de...”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bu ayrılık iki türlü faydayı beraberinde getirecek.

Birincisi; benimle uğraşmak zorunda kalmayınca vaktinin tamamını Allah-u Tealâ’ya kulluk için sarf edebileceksin.

Bu da senin O'na daha fazla yaklaşman demek.

İkincisi; ben senin sevgine yaslanamayınca ve gurbet zehrini tadınca belki yaratılışımdaki o dik başlılık, ilimle uğraşmayı kabullenecek. Kocalan gönlüm belki ilim yolunda ilerleyecek. Bu da bana çok büyük bir kazanç olacak.

Bir nefis, gurbet tuzağına yakalanmadıkça meşakkatten incinmez. Gurbete düşmeyen ilim ve sanat yolunu tutmaması şaşılacak bir şey değildir.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki yol sancağını gönder çektin, tek başına yola düşmeye karar verdin, öyleyse çok dikkatli ol! Zira gurbet pek çok belalarla doludur. İnsan yalnızlık vadisine düştü mü, sayısız sıkıntılar yüz gösterir. Oralarda her adımda bir yankesici, saf insanları avlamak için hile tuzakları kurmuştur. Kurnazlar her tarafa gafilleri aldatmak için düzenbazlık döşekleri sermiştir. Sakın onların tuzağına düşüp de avlanmayasın! Zira senin aldanman benim namıma gölge düşürür.

Her düzenbaz bir iblistir. Her yol başında yüzlerce tuzak vardır. Adımını dikkatlice atmayan her insan her arzusunda elbette bu tuzaklara düşer.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bana bir yolculuğa çıkarken alınacak önlemleri öğret! Kimlerden korunmam, kimlerden sakınmam gerektiğini bana bildir! Gurbetteki türlü belalardan bahset! Orada kimlerle düşüp kalkmanın uygun olacağını söyle! Zira yol nedir bilmeyen bir kimse, memleketler görme sevdasıyla yola çıkarsa ve yanında iyi bir arkadaşı da yoksa ona göngörmüş umur görmüş birinin öğüdü arkadaş olur.”

Fitne konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Bilmiş ol ki bir insan ömrü boyunca dört temel tehlikeyle karşılaşır.

Birincisi; çocukluk devresinde yaşanır. İnsan çocukluğunda kendisi hakkında noksan akıllı kadınların verdiği acıyı uzaklaştırmak ve tatlı olana yönelmek hususunda acizdir. Dadılar onun iyiliği için ne kadar kötü işler yaparlar. Kötü terbiyeciler isabetsiz fikirleriyle nice fenalıkların kapılarını açarlar. Bu çok büyük bir tehlikedir.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Ey ihtiyar! Yeni yetişen bir çocuktan gafil olma! Onun oldukça zor bir hikâyesi vardır. Dadısından içtiği süttür sanma! Cahil bir kadının elinden zehir içiyor, bunu böyle bill!

İkincisi; güzel kadınlardır. Onlar, zinaya bakışları ve yanlış düşünceleriyle yalanları doğruya benzetebilmek için ne oyunlar oynarlar. İnsana dostluk kisvesi altında nice düşmanlıklar ederler. Ay yüzlülerin yanağının çevresinin bir haleyle çevrelenmiş oluşu, kem gözler, güzel yüzlülerin yüzünden uzak olsun diyedir.

Üçüncüsü; gençlik gururudur. İnsan bu döneminde gönül avlayan güzellerin aşkıyla ve arsız işveli dilberlerin oyunuyla gider, eli kanlının birine tutulur.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Ey gönül! Sıhatten uzaklaşıp gönül çelen güzellerin aşkına düştün. Bir bakış, bir zülûf uğruna yüzlerce derde düştün.

Dördüncüsü; yaşlılık zamanıdır. İnsan bu döneminde güçten düşmesi ve dünyevi endişelerinin artması sebebiyle cahillerin elinden nice cefalar çeker. Hasret kadehinden nice zehirler içer.

İnsan gençlikte cahilliğe, yaşlılıkta âlimliğe sahiptir. Fakat yaşlılık güçsüzlük, gençlikse güçlülük zamanıdır. Öyleyse güçsüzlük ilme, güçlülük cehalete sahip olduğu sürece gençler, yaşlılara cefa edecektir.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “İnsanoğlunun yüzüne açılan bu dört tehlike kapısındaki hikmet her tehlikeye karşılık gelen bir nimetin olmasıdır. Bunlar o yaraya merhem olabilir, sıkıntıyı göğüslemeyi sağlayabilir.

Çocukluk dönemindeki acziyet insana, iki dünyadan da habersiz oluşun nimetlerini sunar.

Güzellik, insana benzerleri arasında fark edilmek gibi bir ayrıcalık sağlar.

Gençlik gururu, insanı huzura eriştiren aşkın membaıdır.

Yaşlılıktaki güçsüzlük ise kişinin zamane insanları arasındayla saygı görmesini sağlar.

Yaratılışın dört mevsiminde her mihnete karşılık bir nimet verilmiştir. Acizliğe, habersizlik; güzelliğe, makbuliyet; aşka, muhabbet zevki; yaşlılığa hürmet görme nimeti bahşedilmiştir.

Şimdi bana söyler misin, ben bu dört tehlikeden hangisiyle karşı karşıyayım. Bunu bileyim ki onun nimetini anlama yolunu aydınlatabileyim.

Ey basiret ehli! Söyle bana! Zira benim kendi varlığımdan haberim yok. Benim kim olduğumu göster bana! Benim varlığımda bir hayır ve şer olmadığını bana bildir!”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Sen ilk fitneden geçmiş ikincisine ulaşmışsın. Güzellik nişanını yanağına koymuşsun. Artık

ardın sıra seni takip eden gölgelerden sakınman gerekir. Ay-nadaki aksin sana nazar ederse ondan bile çekinmelisin.

Sakın meclisleri süsleyen biri olmayasın! Rintlerle düşüp kalkmayasın! Onlardan sakınırsan dostlarının göğsü, düşmanla-rın kötülük mızraklarına hedef olmaktan kurtulur. Böylece senin gidişin, dost ve arkadaşlarının kötülenmelerine sebep olmaz...

Unutma ki güzellik bir hazine, iffet onun kalesi, hamiyet o kalenin sözcüsüdür. Edepli insan, o kaleyi hırsızlardan ko-rumak için gözcülüğü şiar edinen kimsedir.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Zor anlaşılan bir nükte söyle-din, bana zorlu bir yolu işaretledin. Güzellik mevsimi, zihnin ve zekânın kapılarının açıldığı mevsimdir. Yüz güzelliği gün-leri, nefsanî güçlerin güçlenmeye başladığı günlerdir. Kamil insanlar böylesi vakitleri arzulamalıdır. Güzel yaratılışlı kişiler, zevk sahibidirler, güzel bakışlara âşıktırlar. Eğer peri yüzlü güzeller, cahillerin kötulemelerine hedef olurum diye korkar-lar ve hoş yaratılışlı kişilerle düşüp kalkmazlarsa kâmil kişile-rin eğitici bakışları onlara çevrilmez. Güzellik kilidi açıldıktan, görüntü bozulduktan sonra ne onlarda yetkinlik elde etme is-tidadı kalır ne dedikodu endişesi... Fakat artık iş işten geç-miştir. Şunu belirtmeliyim ki ilim güzelliğinin yüzü bu yüzden taklit peçesinin altında gizleniyor ve hiç kimse ilmin faydala-rını insanlara sunamıyor.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Güzellik sahibi olduğun sü-rece olgun kimselerden güzel terbiye kazan! Güzelliğin aza-lınca da öyle bir tedbir al ki olgunluğun artsın!”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “İnsanların binde birinin irfan mertebesine ulaşması ve marifet ehlinin bu denli nadir ol-masının sebebi budur. Eğer eğri bakışlı kötü insanlar, güzel-lerin yoluna böylesi tuzaklar kurmamış olsalardı, aşkı tertemiz yaşayanların üzerine bu iftira kapılarını açmasalardı, güzel

insanlar âşıklarla oturup kalkmayı, ağzı dualı ariflerle dostluk kurmayı babalarından daha üstün tutar bunu bir babanın mürüvveti olarak telakki ederlerdi.

Sevenle sevilen arasındaki hicran, fasıkın vehmindeki kötülüktendir. Yoksa güzellik aşktan ayrı olmazdı. Sevenlerin arısında ayrılık olması sevenlere reva mıdır?”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Güzellik temizdir ve kirli olanların saldırmamasından korkmaz. Güzelin elinde herkesçe görünen bir ayna vardır. Doğrunun ve yanlışın izleri onda zuhur eder. Kamil insanlar bunu görür. Güzellik kendisini korumasını bilmeyen kişide kalmaz. Temiz güzelliğe, temiz aşk kılavuzluk eder. Şu âlemde her şey kendi cinsine meyleder.

Ey dost! Eğer temiz bir kişiyisen, kirli kişilerle oturup kalkmaktan korkma! Kirli kirliyi tanır ve ona dost olur. Eğer sen gerçekten temizsen seninle nasıl dostluk kurabilir?”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki akıl gücünle temiz ile kirli arasındaki farkı görebiliyor, kavrayış güzelliğinle iyi ile kötüyü seçebiliyorsun, öyleyse artık özgürsün. Sana yolculuk izni veriyor, seni sana bırakıyorum.

Zira güzel kavrayışlı bir kimse iyi ile kötüyü bilir. Böyle birinin gurbette üzüntüsünü paylaşacak bir dostu olmasa da ne gam!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Her ne kadar yolculuğa takatin olmasa da senden bana gurbet elde birkaç adım dahi olsa yoldeşlik etmeni istiyorum. Zira ben henüz dünyadaki sanat eserlerini temaşa yolunu çiğnememiş bir kişiyim. Benimle birlikte gel de gördüğüm şeyin niteliğini senden öğreneyim.

Yolculuğa çıkan birinin hoş vakit geçirebilmesi için yanında sabah akşam konuşabileceği bir arkadaşının olması gerekir. Ayrıca bir sanat eseriyle karşılaştığında onun hakikatine dair haber alması için de bunun böyle olması lazımdır.”

II. BÖLÜM

Beytullah'a yolculuk

Zahid, Rind'in böyle bir arzusu olduğunu görünce onunla birkaç adım beraber yürümeyi uygun gördü. İki birlikte evden dışarı adım atıp dünyayı köşe bucak dolaşmak üzere yola düştüler. Bu yolculukta Rind, kendisine anlaşılması müşkül görünen her şeyi Zahid'e soruyor, cevabını ondan öğreniyordu. Derken yüce insanların toplandığı yüksekçe bir konağa ulaştılar. Sultanların derecesinden daha yüce insanların bulunduğu bir binaya ve günahsızların amel defterinden daha temiz bir eyvana vardılar.

Konak, bir gelin gibi süslenmişti. Onu görenlerden minare boyunca bir hayret uğultusu yükseliyordu. Müezzinler onu görünce kıvrak sesleriyle nidaya başlıyordu. Eyvan, zevki selim kullarla doluydu. Mihrabın kaşı, imamı gözler olmuştu. Kayd zincirinin parlak zülfünü, hatibin ayağına atmıştı.

Mescit konuşmaları

Rind: “Ey Zahid! Burası neresidir ve bu şerefli yerin adı nedir?”

Zahid: “Ey Rind! Burası Beytullah’tır. Allah-u Tealâ’nın evidir. Temiz kalpli sufilerin mabedidir. Kulluk yeridir. Burada, iblise geçit yoktur. Ve buradakiler ondan korkmaz. Bu mescit, insanların sabah akşam iblisin şerrinden emin oldukları bir kaledir.”

Rind: “Ey Zahid! Mademki burası Allah-u Tealâ’nın evidir, doğruluğun ve temizliğin yeridir, öyleyse oğlundan haberi olmayan bir babanın ve babasından pervası olmayan bir oğlun bu konağa konuk olması doğru olmaz. Üstelik bir kimse, ev sahibinin neleri önemseydiğini bilmeyince o eve nasıl konuk olabilir?”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Bu ev, teklik, doğruluk ve temizlik evidir. Allah-u Tealâ’nın haremidir. Henüz dünya yaşantısını düşünen bir insan böyle bir eve konuk olmaya layık olabilir mi?”

Zahid: “Ey Rind! Bozguncularla oturup kalkmadan, mürtetlerle konuşup görüşmeden önce bu eve gelmek gerek. Buradakilerle muhabbet etmek gerek. Mümkündür ki bu insanların hidayet ışıklarının kıvılcımı insanı cehalet karanlığından kurtarır; bu topluluğu taklit etmek insanı muradına eriştirir. Bu mecliste Allah-u Tealâ’ya özlem çekenlerin şarabı ve

zikri bulunur. Mümkünse buraya gel ve bir kadeh iç! Zira bu kadehte varlık neşesi sonsuzcasına sürer.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Burası olgunluk evidir, olgunluk mektebi değil! Erenlerin diyarıdır, erenliğe yol değil! Eğer buradakiler felaha ermiş kimselerse, benim gönül kederimin tozu, onların temiz yüreklerini kirletir ki bu gerçekten kötü olur. Eğer buradakiler gönlü bağlanmış kimselerse, benim günahsız gönlüm onlarla hemhal olunca isyankârlığı seçerse gerçekten yazık olur.

Eğer bu meclistekiler kâmil insanlarsa cahil oluşumuzdan niçin arlanalım! Yok, eğer kendini beğenmiş, şirret insanlarsa niçin varıp onların işine ortak olalım! Şu an için benim yapmam gereken en doğru şey, kirlî yükümü Allah-u Tealâ'nın evinin kapısı önünden toplayıp bana uygun bir konağın yolunu tutmaktır. Hem bir mescitte, oraya layık kişiler bir araya gelir. Bu mescit öyle kalabalık ki burada bana yer yok!”

III.
BÖLÜM

Meyhaneye yolculuk

Rind, böylece mescide girip, orada kalmaya razı olmayınca Zahid'le birlikte yola düştüler. Her yeri seyran ederek doluyor, her vadide muhabbet ederek yol alıyorlardı ki ansızın bir eve ulaştılar. Bu ev adeta feleğe baş kaldırmış gibi görünüyordu. Oradan yükselen nağmeler, ta meleklerin mabedine ulaşıyordu. Cennet bahęesi renkli bir bahęeye, gılmanlarla dolu bir mahfile sahipti. Sarhoşların naralarının gulgulesi zevkperest di-mağları bir kadeh gibi döndürüyor, meyseverlerin naraları akılları arayan akılları gaflet uykusundan uyandırıyor. Sakiler ancak akıl cevheri karşılığında satın alınabilecek yakut renkli şaraplar dağıtıyordu. algıcılar öyle bir yüksek perdeden çalıyorlardı ki, bu perde ancak riya ile örtülebiliyordu.

Kısacası, dünyadan geğmiş, ahiretten dönmüş bir kalabalık vardı bu evde.

Meyhane konuşmaları

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Gönül okşayıcı bu yer nasıl bir yerdirdir? Bu duyduğum ses, nasıl bir sestir?”

Bu kalabalığın bakışları benim aklımı aldı. Gönüm başka bir âleme açıldı adeta. Bunların hepsi sanki Yaradan’dan oldukça hoşnutmuşçasına zevki sefa içre yaşıyorlar?”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Burası şeytanın evidir. Allah-u Tealâ’ya kafa tutanların yeri... Bu evin sakinleri, Allah-u Tealâ’nın rahmetinden uzaktırlar. Çünkü O’na karşı gelmişler, O’na düşman olmuşlardır. Onlar bu dünyada akıllarını kaybettikleri için kınanırlar. Ahirette ise Allah-u Tealâ’nın emirlerine karşı geldikleri için nimetlerden mahrumdurlar. Onlar Allah-u Tealâ’yı bilmedikleri için böyle davranıyorlar. Onu bilip tanımayanlardan daha kötü kim vardır? Yok, eğer onu tanıyorsa bu, ona isteyerek karşı geldiklerini gösterir ki bu daha da kötüdür. Talihli kişiler bu taifenin izinden gitmez ve onlarla muhabbet ederek perişan olmaz. Bu taife hem Hak’tan hem de halktan uzaktır. Öyle görülüyor ki onların gözü ya fazlaca pek, ya da fazlaca kördür.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bu yerin şeytanın evi olduğunu söyledin ve bu evde oturanları isyankâr saydın. Bu nasıl bir hikmettir ki Allah-u Tealâ kendi eliyle kendi düşmanının evini mamur etmiştir? Bu nasıl bir iştir ki Allah-u Tealâ kendisine karşı direnenlerin arasına sayrılık koymamıştır? Onla-

ra istedikleri şeye kolayca erişsinler, refaha ulaşsınlar da takva camına taş atsınlar, takvayı paramparça etsinler diye mühlet vermiştir.”

Nitekim bir şüurde şöyle denilmiştir: “Bir rindi sakiden şarap isterken gördüm/‘Bu yaptığın Allah’ın emrine uymaz!’ dedim/Dedi ki: ‘Biz her şeyi Allah’tan biliyoruz/O dilemezse biz muradımıza eremeyiz!’”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Sakin ola ki böylesi bir inanca kapılıp da yoldan çıkmayasın! Allah-u Tealâ’ya karşı gelenlerin masalını dinleyip de aldanmayasın! Bilesin ki, Allah-u Tealâ’nın kötülöklere sabretmesi, azap için gereken delilleri güçlendirmek içindir. Onlara ceza vermekte ağır davranması, onların azabı hak ettiklerini ispat içindir. İyi iş Allah-u Tealâ’nın emrine uygun olan iştir. Kötü iş, yanlış yola gitmektir. Fakat sarhoşların aklı yoktur ki iyi ve kötüyü bilsinler.

Ey temiz yaratılışlı insan! Mademki bu dünyadasın ya geçim için çalış ya dönüş için! Şarap içip de her iki dünyadan da gafil olmak... Bu, bir insana ne verebilir!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Eğer bu insanlarla düşüp kalkmış ve onların şarabından içmişsen bu senin fasık olduğunu gösterir ve senin sözlerine güvenilmez. Yok, eğer düşüp kalkmamışsan onların doğru ya da yanlış olduğunu araştırıp öylece kanaat getirmemişsen, söylediklerinin doğru olduğu pek söylenemez doğrusu!

Eğer şarap içer de şarap kötüdür dersen, utanman gerek! Zira bu, yaptığın işin ayıp olduğu ve senin de bu ayıplığı bildiğin anlamına gelir. Eğer şarap içmediğin hâlde onu kötülöyorsan, yine utanman gerek! Zira doğru söylemiyorsun!”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mey ehli hususunda Allah-u Tealâ’nın söyledikleri bizim için yeterlidir. Şarap hususunda ise irfan sahiplerinin ondan tiksilmesi, onun pisliğine kesin

bir delildir. Eğer Allah-u Tealâ bir pislîği haram kılmışsa, huzurundan uzaklaştırdığı bir bölük insanı imtihan etmeye onlarla görüşüp konuşmaya gerek var mıdır?

İnsanın her durumda Allah-u Tealâ'nın kelamına uyması gerekir. Biz hiçbir zaman her şeyi tecrübe edemeyiz. Bu hususta Hakk'ın sözü, iyi ile kötüyü birbirinden ayırır.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bir şüpheye yaslanarak insanları suçlama! Zanna uyarak insafın ucunu elden bırakma! Bu şarabın şeytan pislîğiyle bulaşık olan şarap olduğunu nereden biliyorsun? Şarap içenlerin akıllarını zevale uğrattıklarını nereden biliyorsun? Belki de bu şarabın her bir damlası cehennem ateşini söndürüyor. Bu insanların neşesinden yükselen nağmeler yüce âlemleri yüceltenlerin bir zikri...”

Bilmiş ol ki şarap içenin remiz deryası boş değildir. Şarabın sır perdesi hiç kimseye yol vermez. Akli başında olanlar şarabın ne olduğunu nereden bilecekler? Sarhoş olanlarsa zaten olup bitenden habersizler.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Diyorsun ki ‘şarap içenlerin yeri Allah-u Tealâ'nın şevk meclisidir. Boş işlerle uğraşanlar oraya giremezler. Manayı tanıyanların mekâmı, marifet dünyasıdır. Yıldızlı viranelerin görüntüsünü sevenler bu dünyaya erişemezler.’ Böylelikle hayat suyunu zehreyledin. Hakkı batılla karıştırdın. Zira kötü nefis, kendini teselli etmek için kötüye iyi der. Yanlış kendi arzusuna göre tevil ederek kurtuluş müjdesi sayar.

Ben neredeyim, meyhane neredel! Ben hiçbir zaman bu mahfile yüzümü dönmeyeceğim ve sana da izin vermiyorum! Eğer senin gönlün buraya kayıyorsa, bilmiş ol ki yaptığın uğurlu bir şey değil. Bu seninle benim arama ayrılık koyar.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bu duruma göre Hak, senin yanındadır. Çünkü meyhaneye meyletmek gibi bir âdetin yok. Alışkanlıkların tersine davranmak ise musibetlerin en büyü-

ğüdür. Dünya gelmiş, senin görüş aynanın üzerine oturmuştur. Taklit bağı senin ayağını tereddütle bağlamıştır. Seninle bu topluluk arasında tam bir zıtlık var. Öyle ki sen onlardan nefret ediyorsun onlar senden ürküyor. Fakat ben hiçbir zaman bir topluluğun değerini mihenk taşına vurmamakça ve onların üzerinden şüphe perdesini aralamadıkça senin gibi sadece taklit yoluyla onların sohbetinden el etek çekmem. Ve onların mahfillerinden uzak durmam. Bu benim için imkânsız bir şeydir. Sen bir süreliğine bir köşede oturup çektiğin çilelere sabret! Bense buradakilerin halini kolaçan edip senin yanına geleyim.

Ey temiz cevherli kişi! Karar verdiğim bu yolculukta biricik arkadaşım aklın sermayesidir. Bu sermaye ve faydanın her ikisini de göz önünde tutarak bu yolculuktan zarar etmemeyi ümit ediyorum.”

Bu konuşmalar üzerine Zahid, Rind’in aklı başında yetişkin ve yasakları çiğnemekten uzak olduğuna hükmederek, onun meyhaneye girmesine izin verdi. Böylelikle Rind, rindane bir şekilde meyhaneye ayakbastı. İçeri girdiğinde sedirin üzerinde bir ihtiyar gördü. Bu ihtiyar adeta meyhanenin süsüydü. Bir şey isteyen herkes ondan istiyordu. Bazen kadeh aynasına bakarak kendinden habersiz sarhoşlara dünyanın hâlini haber veriyor, bazen de çalgıcının şarkıları vasıtasıyla dünya sırlarının yüzündeki perdeyi kaldırıyor. Güzelleri güzelliğin kalıcı olmadığını haberdar ediyor, âşıkların aşkını onların gönüllerine yerleştiriyordu. Sakilere kadehleri ivedilikle dolaştırmak gerektiğini söylüyor, neşenin kaynağını buna bağlıyordu.

Aydın gönüllü Pir-i Mügan, basiretiyle her müşkülü çözüyor, oradakilere hakikat hazinesinin kilidini gösteriyor ve sır cevherinin sandığını açıyordu. Aşk, onun adının süsüydü. Akıl, onun çocukluğunun övüncesi. Onun bakışlarıydı şarabı

arzulatan insana. Kalbe cezbeyi veren oydu. Onun himmeti bir kimseyi topraktan alıyorsa mutlaka bir asma gibi lal ve inci sahibi yapıyordu.

Rind, Pir-i Mügan'ın nurlu çehresini görünce ona selam verdi. Pir-i Mügan, şefkate yetkinliğe ulaşmış biri olduğu için bu selama karşılık verdi.

Pir-i Mügan: "Ey delikanlı!" dedi. "Biraz garip görünüyorsun. Bir derdin mi var? Nereden gelip nereye gidiyorsun? Eğer yolunu kaybetmişsen söyle, sana kılavuz olayım! Bir hacetin varsa emret, onu yerine getireyim. Ey çocuk! Sen bizim meşrebimizi bilmezsin. Sanki yanlışlıkla yolu buraya düşmüş birine benziyorsun. Yanlış yola gidiyorsan, bilmiş ol ki burası doğru yoldur. Eğer bizi arıyorsan, otur ve bismillah del!"

Rind: "Ey Pir!" dedi. "Seni bu hâlde görünce hayrete düştüm doğrusu. Zira bana 'meyhane şerli bir yerdir, şarap, kulluk evinin temelini yıkar. Allah-u Tealâ'ya yakın isteyen bu evden uzak durur. Allah-u Tealâ'nın emrini yerine getirmek isteyen ve bundan mutluluk duyan kişi buradan nefret eder' demişlerdi. Oysa şimdi görüyorum ki sen, feraset sahibi birisin. Bu feraset ve basiretinle burada, bu insanlarla birlikte olmayı tercih etmen şaşılacak bir şey doğrusu!"

Nitekim bir şiirde şöyle denilmiştir: "Meyhane fitne, fesat ve şer diyarıdır/Şarap insan aklını alır/Senin gibi akıllı birinin/Bundan habersizliğine şaşılır!"

Pir-i Mügan: "Ey çocuk!" dedi. "Meyhanenin vasfını ben de işitmişim. Şarabın esasına ben de ulaşmışım. Bilirim, tarikat ehli buraya fesat yuvası der. Hakikat ehli şarabı fesat hamurunun mayası bilir. Allah-u Tealâ'ya şükrediyorum ki ben, o insanların ayak bastığı yere ayak basmadım. O cemaat halkasının tuzacağına düşmedim. Derler ki: "Akıl cevherine sahip olan bir kişi şaraba nasıl el uzatır? Bir kimse her iki dünyayı da yıkan

bir şeyi ciğerinin üzerine nasıl koyar! Bu ne bedbahtlıktır.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Akıl insan şerefının kemali ve kulluk binasının temelidir. Yazıklar olsun ki bu yüce yapı, şarap selinden bir viraneye dönmüştür.”

Rind: “Ey pir!” dedi. “Senin bulunduğun yerdeki makamın nedir? Bu kadehteki şey nasıl bir şeydir? Buradaki insanları ben iki cihana karşı da isteksiz görüyorum. Onların şarabı, sırları keşfetme gücü saydıklarını müşahede ediyorum. Oysaki şarap fitne ve fesattır. Bu yüzden şeriatla da haram edilmiştir. Fakat senin kadehin fitneyi yok ediyor. Söyle bana ey saki! Kadehindeki şarap değilse nedir?”

Pir-i Mügan: “Ey Rind!” dedi. “Burası bir şifahanedir. Dertliler burada bulur devayı. Bilmiş ol ki ruhun yakalandığı en korkunç hastalık, şeytanın vesveseleridir. Bir insanı cismani lezzetler kaplar ve ondaki şehvet güçlenirse ruh, bu hastalığa yakalanma yolundadır. Bunun belirtisi ise bir an olsun dünyevi işlerden başını kaldırmamak ve bu doğrultuda sürekli düşündürmektir. Bazı kimseleri cennet bahçesinin nimetleri, huriler ve gılmanlar, riya ile karışık bir kulluğa sevk eder. Böylece onu gerçekte arzulanması gereken şeyden uzaklaştırır. Bazı kimseleri ise mevki makam, mal mülk hevesi gibi aldatıcı düşüncelere kaptırarak, asıl maksattan mahrum eder. Allah-u Tealâ’ya şükürler olsun ki bu hastalığın keşif kapıları bana açılmıştır. Bu hastalığı iyileştirme çaresi benim tedbir şerbetime konulmuştur. Bu yüzdendir ki dertlerinden kurtulmak isteyenler benim yanıma gelir. Kendini benim şifalı ellerime bırakır. Ben de ona önce bu harap dünyanın bağlarından kurtulmasını söylerim, sonra verdiğim şerbetle onun ruhunu ve bedenini temizlerim. Daha sonra gönül okşayan güzellerin söz şerbetlerini onu gönlüne sunarım. İsterim ki kısa zamanda iyileşsin ve her iki dünyanın da şüphelerinden kurtulup

gerçek dosttan başka dost aramasın. Allah-u Tealâ'nın mülkünde Allah-u Tealâ'nın yolundan başka bir yolda koşmasın.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Yaşarken öbür dünyanın işlerini düşünmek bir derttir. Zaten zamanenin kargaşası gönül için yeterli bir yükür. Fakat sarhoş olur da akıldan kurtulursan her ikisinden de kurtulmuş olursun.”

Rind: “Ey Pir!” dedi. “Benim gibi bir dertliye derman müjdesi verdin. Yaralı gönlüme merhem koydun. Ben bundan önce umarsızın tekiydim. Bu dünyada olan her şeyi yokluk sanırdım.

Bu birkaç günlük dünyada, itibar sahiplerinin öğütlerini dinledim. Zamane insanının ayıplamasına şahit oldum. Gündüzleri dünyalık endişesinden başka iş yapamaz oldum, geceleri ise ahiret düşüncesiyle huzurum kalmadı. Ey Allah'ım! Benim derdime bir çare ver! Beni tehlikelere atma! Diye dualar ettim. Hastalığımı kime dedimse anlamadı. Dolayısıyla derman da olamadı. Dünya düşüncesi gönlümden huzuru götürdü. Ahiret korkusu beni zayıf düşürdü. Derdime deva istediğim herkesin, benden yüzlerce defa daha çaresiz olduğunu gördüm.”

Pir-i Mügan: “Ey Rind!” dedi. “Senin itibar düşkünü Zahidlerden sakınman gerek! Sevgilinin bakışıyla sarhoş olup dünya işlerini bırakman gerek! Kadehin verdiği neşeyle ahiretten habersiz olan dünyaperestlerden çekinmen gerek! Eğer insan, bu harap dünyaya meyletmezse, gönlünden ahiret korkusunu çıkarmazsa, hesap ve azaptan yalnızca o kurtulmaz; dünya azaptan, ahiret de hesaptan kurtulur.”

Rind: “Ey Pir!” dedi. “Şefkatle karışık sözler söyledin bana. Mademki beni felaha erdirebileceksin, öyleyse bekletme! Benim sıkıntımı halletme müjdesine erişmişsen, beni bekleyişte bırakma!

Ey saki! Benim gamımı giderecek şeyi bana ver ki dünyevi şeylerden gelen gamım silinsin. Gönlümdeki dünyevi şeylerin izi silinsin! Kalması gerekmeyen şey kalmasın yüreğimde!”

Pir-i Mügan: “Ey saki!” dedi. “Dertleri gideren, ruhu cilalayan şerbeti getir! Nazar iğnesiyle onun gözlerinden kan akıt! Onun şerbetine birazcık şevk ilacı koy! Sofrasını gönül açan nağmelerle kur ki yavaş yavaş inanç ipliğini şekilden kesip manaya bağlasın; mecazdan kesip gerçeğe...”

Kederi gideren şarabı içen kişi ne hoştur! Bir an için olsun aklın vesveselerinden irak düşen kişi ne hoştur! Bilmiş ol ki Allah-u Tealâ’ya yaklaşmakla onun haricindeki her şeyden uzaklaşmak aynı şeydir. Tüm ayrınlıklarda Allah-u Tealâ’nın izi vardır. Sen bu izi bulmaya çalış!”

Bunun üzerine saki, Pir-i Mügan’ın yol göstermesiyle erguvan renkli şaraptan bir damlayı muhabbet şerbetine damlatıp nazik bir şekilde Rind’e sundu. Rind, sanki bir sevgiliyi öpercesine kadehi dudağına götürdü. Şarabın neşesi, ar perdesini yırtınca aşk sultanının Arş-ı Alâ’da rüyet bayrağını dalgalandırdığını gördü. Ve cihanı müşahedeye başladı. Onun ışığı, neşe bahçelerinin seyrine imkân veriyordu. Dünyevi şeylerin karanlığı o ışığı etkilemiyor, hadiselerin sonbaharı o bahçeleri solduramıyordu.

Rind: “Ey felek!” dedi. “Yetişir gayrı beni ferdaya salmaklığın! Bir yanakta, murat kapılarını kapadın bana. Fakat ısrarcılığı görüncü sonunda çaresiz kalıp, muradımı bahşettin.”

Rind, rindlerle olan muhabbetin tadını öyle sevdi ki bu durum, onun Zahid’e dönen kapılarını kapamasına sebep oldu...

IV.
BÖLÜM

Baba ile oğlun buluşması

Zahid, Rind'in başına kötü bir şey geldiğini düşünüyordu. Kendi kendine, iblis onun yoluna tuzak kurdu, dedi. Her baba gibi bu durum onu kaygılandırdı. Doğruca meyhaneye koştı. İçeri girince bir de ne görsün; Rind, mey ehlinin halkasına dâhil olmuş, içip duruyordu.

Zahid: "Ey Rind!" dedi. "Sonunda şeytanın aldatmasına kapılıp bizim yüzümüzü yerlere döktün." Sonra şöyle bir şiir okudu: "Felek sana dair ümidimi aldı benden/ Gel gör ki hiç görmediğim bir şeyi sende gördüm/Şımarmandan ve övünmenden korkuyordum/Korkulan geldi baş!"

Rind: "Ey Zahid!" dedi. "Sen benim bozuk inançlı mey ehliyle düşüp kalkmamamı söyledin. Bu meclis, iffetli rintlerin meclisidir. Sen beni pis şaraptan men ettin. Burada içilen, can okşayıcı bir şaraptır. Hele otur biraz! Otur da bu topluluğun hâlini gözle! Göreceksin ki hiçbir şey senin düşlediğin gibi değil! Bilmiş ol ki her ayna aslında kabuk içre bir özdür. Onda dostla düşmanı ayırt etmek zordur. İyi bildiklerin kötü, kötü bildiklerin iyi çıkabilir, peşin hükümlü olma."

Mescit ve meyhane konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Bu aldatmacalar şeytanın aldatmacalarıdır. Nefsin oyunlarıdır. Sen kötüyü iyi sanmış, nefsinin oyunlarına kanmışsın. Eğer böyle olmasaydı, iblis bu gibi oyunlarla haramı helal gösterebilir miydi? Aksi takdirde melun şeytan, Hakk’ı bilenlerin hakkından nasıl gelebilir? Bilesin ki kötü iş işleyen kişi, kötüyü iyiden ayıramayan kişidir. Sen meyhaneyi ibadethane sanmışsın. Şarabı, gerçeğin membaı tasavvur etmişsin.

Unutma ki şaraptan şeytanın şirretine uzanan yüzlerce yol vardır. Çünkü o, aklın perdesidir. Bir fâsık, tüm kötü işleri iyi bildiği için fâsıktır. Onların kötü olduğunu bilse asla kötülük yapmaz.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Sen meyhaneyi iblisin makamı olarak görüyor, şarabı fitne vasıtası biliyorsun. Oysa fitnenin kaynağı hırs ve gururdur. Bunlarsa meyhane ehlinde uzak olan vasıflardır. Şeytanın fesat aleti, hile ve riyadır. Şarap ehli bunları da kötü olarak görür. Eğer burayı inkârcıların yeri olarak görüyorsan Allah-u Tealâ’nın her yerde hazır ve de nazır olduğunu bilmiyorsun demektir. Eğer bu evde Allah-u Tealâ’nın var olduğunu kabul edersen dolaylı olarak iblisin varlığını da dile getirmiş olursun. Bilmiş ol ki, şeytan Allah-u Tealâ’dan yüz çevirendir. Nerede Allah varsa şeytan oradan uzaktır. Allah-u Tealâ’yı an, şeytandan korkma! Zira şeytanla konuşmak insanlıktandır.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Mademki Allah-u Tealâ her yerde hazır ve nazırdır, öyleyse niçin bir kere olsun adaba uyararak Allah-u Tealâ’ya kulluk edenlerin mescidine ayak basmadın? Sürekli olarak gafillerin topladığı bu meyhanede bozguncularla birlikte oturup durmaktasın. O mecliste ne kötülük gördün? Bu mecliste ne iyilik buldun? Eğer bu iş, iblisin bir oyunu değilse, meclis yerine meyhaneyi seçmen nedendir? Bilmiş ol ki şarap sevdalıları gönüllerini Hakk’ı bilmekten uzak tutarlar. Mescittekiler kulluktan bir fayda görüyorlarsa bilmem ki meyhanedekiler bu işten ne elde ederler!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “İyice düşününce anladım ki mescit ehli kendi yaptıklarıyla gururlanmaktalar. Meyhane ehli ise kendilerinde değiller. Mescitte kulluk eden kimseler ibadetlerine fazlaca güvendikleri için gurur sarhoşluğuna düşmüşler. Meyhane ehlinin hatalarını itiraf etmeleri onları gaflet uykusundan uyandırmış. Mescitte doğruluk kisvesiyle doluşan bir yanlış var! Meyhanede günah elbisesine bürünmüş bir sevap! Bilesin ki suçunu itiraf edenlerin bağışlanması mümkündür. Gurur içre kulluk edenlerse her an Allah-u Tealâ’ya isyan edebilirler. Ben bu gerçeği görünce kendimi korku çukurundan ümit vadisine çektim. Yokluğa ulaşan silsileye uyararak varlıktan ilgimi kestim. Bilmiş ol ki mescittekilerin hepsi kavga adamıdır. Akla yasak olan her şeyin onların sohbetinde yeri vardır. Fakat meyhanedekilerin hepsi kendilerinden habersizdirler. İşte ben kendisinin adını anmayan bu adamların meclisini bu yüzden seçtim.”

Günah ve sevap konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “İnsan ya dünya ahvaline uygun davranır ya da ahiret ahvaline. Şarabın doğasında hem dünya işinin unutulması vardır hem ahiret işinden yoksunluk. Benim için asıl şaşılası şey şudur ki bir insan hayvanlara nispetle akıllı olduğu için övünürken nasıl olur da kendisi için övünç vesilesi olan bir şeyi ortadan kaldırmaya çalışır? Burada üzerinde durulması gereken diğer bir husus da şudur; eğer Allah-u Tealâ şarabı haram kılmamış olsaydı kimse ona rağbet etmezdi. Şurası çok açık ki şarap içmek nefse uymaktır. Daha da ötesi, insan Allah-u Tealâ’nın emrine karşı gelmek için şarap içer. Allah-u Tealâ’nın men ettiği bir şeye nasıl rağbet edilir? Bilmiş ol ki kendisine karşı olduğu kişi elbette senden hoşnut olmayacaktır.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “şarabın haram olduğunu ben de biliyorum. Belki de bu yüzden onu bu kadar çok istiyorum. Bilirim ki nefis zalimdir. İnsanı bela tuzağına atar, heva ve hevesi aracılığıyla onu Allah-u Tealâ’ya kulluktan uzaklaştırır. Bir nefiste şarap hevesi varsa ona sevap yolu kapalıdır. Ben onun bu zulmüne karşılık olarak yanlış iş yapıyorum, onu azap ehli yapıyorum.

Kullukta kusur işlemeyenler, rahmet aynasına mazhar olurlar. Kötülük işleyenlerinse bağışlanma ümidi vardır. Demek ki bağışlanmak için suç işlemek gerekir. İnsanlar, kötülük

yaparak Allah-u Tealâ'nın bağışlama sıfatını harekete geçirirler. Kul, suçtan uzak olursa rahmet, gayb perdesiyle örtülür. Rahmet, günahattan doğar ve günah işleyen her kişi bağışlanmıştır. Günahın insana cazip gelişinin sebebi budur. Eğer Allah-u Tealâ'ya isyan eden bir kişi yaptığının cezasını çekiyorsa bu adaletin tecelli ettiği anlamına gelir. Yok, eğer affediliyorsa bu da merhamete eriştiğini gösterir. Mademki kötülük işlemek bu şekilde iki türlü bir hikmetin ortaya çıkmasına sebep oluyor, öyleyse kötülüğü terk etmek kötüdür. Gerçi sevap işleyenler rahmete daha yakındırlar. Mahşer gününde bir sıfatın tecelli etmesine sebep olurlar. Kötülük işleyenlerse iki sıfatın zuhur etmesine sebep olur. Azap gerçekleştiğinde adaletin, af gerçekleştiğinde merhametin tecelli etmesine olanak verirler.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Doğrusu suçun bağışlanması onun ortaya çıkışıyladır. Ve affedilmesi gereken bir şey olmadan af olmaz. Fakat bunun hataen ya da zarureten meydana gelmesi gerekir. Hatalardan ders alınıp yüz çevirmek ve bağışlanmayı dilemek gerekir. Kişi yaptıklarına pişman olup özür kapılarını zorlamalıdır. Bir kimsenin hayâsızlığı adet ediniş ve Allah-u Tealâ'nın emir ve yasaklarını yaralayıp sonra da bağışlanacağını umması mağfîret bahçesinden gül dermesi mümkün değildir. Evet, bir kişi bilmeden günah işlerse Allah-u Tealâ'nın affına ve ihsanına yol bulur. Fakat bile bile günah işleyen bir kimsenin bağışlanmak için feryad u figan etmesi ona hiçbir fayda sağlamaz.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Dilinde ümitsizlik sözü var. Allah-u Tealâ'nın rahmetinden mahrum olanların efsanesini anlatıyorsun. Bilesin ki bağışlanmanın derecesi günah kadardır. Merhamet de kullukla münasıptir. Bilerek işlenen günah bilmeyerek işlenen günahattan öncedir. Bilindiği üzere hazret-i Âdem isimler ilmini biliyor, bu yüzden yasak ağacın meyvesinden

yemiyordu fakat Allah-u Tealâ'nın emrine baş kaldırıncı mağ-firetin yüzünden perdeyi kaldırdı.

Biz günah ehliyiz. Günah bizim süsümüzdür. Günahsızlık bize yaraşmaz! Bundan dolayı da pek ayıplanmayız doğrusu!”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Fasit bir akla uymuş, fasit de-liller ileri sürüyorsun. Taklidi yol edinerek öğütlerime kafa tu-tuyorsun. Sakın bu da bir tür suç olmasın? Gel! Allah-u Te-alâ'ya boyun eğmede bahane arama! Cahil kimseler senin yap-tıklarına bakarak onları iyi bilirler. Böylece onların kötülükle-ri de seninkilere eklenir. Bu da senin daha da kötüleşmene se-bep olur. Gel! Allah-u Tealâ'ya karşı gelen bir işi yapma! Ya-parsan da gizle! Cahillere günahı öğretme! Kötülükleri öğret-mek kötülüktür. Sakın bu kötülüğü yapma!”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Cihan mülkünü elde etmeye ta-lip olanlar ve âdemoğlunun geçimini üstlenenler bilgi ve hâki-miyet bakımından benden daha güçlüdürler. Mademki saz dinlemeye, meyhane inşa etmeye, güzellerin cilvenmesine ve sarhoşluğa cevaz vererek izin kapılarını insanoğlunun yü-züne açmışlar, bu senin öğütlerinin nasıl bir faydası olabilir. Eğer bunlar yasaksa dünyanın çeşitli yerlerinde kurulmuş olan bu düzene ne demeli?”

Haram, şeriatın reddettiği şeydir. Şeriat aynası onunla is-lenmiştir. Böylece günaha ruhsat verilmiş, şeriat aynası onun-la düzeni gösterir olmuştur.”

Mey konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Şarabın çirkinliği herkesin bildiği bir şey. Ve sen şarabı keyfetmiş, onunla neşelenmiş birisin. Öyleyse onun üzerindeki sır perdesini aç! Onun biricik faydasının kulun yönünü Allah düşmanlığına çevirdiğini söyle! Onun kişiyi hasta etmek yoluyla şeriaten uzaklaştırdığını dillendir! Allah-u Tealâ bir menfaat için günah işlemek kötüdür demiştir. Şarabın kötülüğüne kişiyi akıldan uzaklaştırması yetmez mi? Bir günah, insanı Allah-u Tealâ'ya düşman ediyorsa acaba o günah niçin işlenir?”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Allah-u Tealâ'nın kelamı şarabın faydaları üzerindeki sır perdesini zaten kaldırmıştır. Onun faydalarını sayıp dökmeye ne gerek var. Hikmet ehlinin sözleri bu husustaki gerçek aynasının üzerinde şüphe tozu bırakmamıştır. Bu topluluğun Allah-u Tealâ'ya kullukla meşgul olduğunu diliyle söylemesine ne gerek var. Besbelli ki onlar şarabı hatırlamıyorlar. Fakat bazı topluluklar var ki kulluk yolundan gafiller. Belli ki fesat işlemeye meyilleri var. İşte şarap onların aklını alıyor ve böylece dünyayı onların fesadından kurtarıyor.”

Nitekim şöyle denilmiştir: “Ey kötülük yolunun yolcusu! Senin davranışların Allah-u Tealâ'nın rızasına uygun değil. Akıllı olduğun demlerde fesadın topladığı bir adamsın. N'olur şarap iç! Zira senin sarhoşluğun aklının başında olmasından daha hayırlıdır.

Kısaca, şarap ruhu arındırır. Kalbi güçlendirir. Bedenin azalarını terbiye eder. Fakat en büyük faydası dimağı temizleyip insanı gönül çelen nameleri duymaya kabiliyetli hâle getirmesidir. Bade idrak aynasının üzerindeki pası siler. Bunun delili, insanın gönül alıcı namelerden zevk almasıdır. Kirli dimağı kirden temizlediği için sarhoş adam hoş sadaları arzular.”

Musiki konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Övdüğün şeyin ne denli kötü olduğu delil diye sunduğun şeyden belli. Şarap, gönül çelen nağmelerden zevk alınmasını sağlar, dedin. Bu yolda idraki harekete geçirir, dedin. Bu onun makbul olduğunu değil, bilakis ondan sakınmak gerektiğini gösterir. Çünkü musiki çocukların şarabıdır. Boş işlerle uğraşan cahillerin yakalandığı bir hastalıktır. Ne hakikat ehli onunla ilgilenir ne de tarikat yolcusunun gönlünde onun bir yeri vardır. Şeriatın reddettiği bir şey yalnızca kulluğu unutturur. İnsanoğlu onun nesini beğenir? Böyle bir suçu işlemekte ne fayda görürler anlamıyorum doğrusu! Musiki eğlence demektir. Bu da aklın bozulması edebin bırakılmasıdır. Ona heves etmek noksanlıktan başka bir şey değildir. Kamil insanlar asla ona rağbet etmez.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Gönül çelen nameler Allah-u Tealâ'nın yüceliğine uzanan bir iptir. Yüce âlemlere musiki merdiveniyle erişilir. Ruha yüceliklerden haber verir. Onu cismani bağlardan kurtarır. Onun her bir makamı bir sır perdesidir. Her nağmesi Hakk'a yalvarıştır. Böylesi bir zevki temayül etmek aklın gereğidir. Bu şevk ve heyecanı dilemek yaratılıştadır. Musikinin ne denli yüce bir şey olduğunu ispat etmek için, onun yürek eriten aşk ateşini soğuk kalplilerin ocağına atarak, gafilleri aşkın dertli sevincin-

den haberdar etmesi yeter.

Hoş sada, aşkın kımıldanışına sebeptir. Musıki gafille-
re aşk haberini ulaştırır. Aşk gizli bir sırdır ki onun vasıtası-
yla ayan olur. Aşk sırrı, sazın perdelerinin ötesinde aşikâr
olur.”

Aşk konuşmaları

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Musıkiyi aşkın ortaya çıkışının bir vesilesi sayıyorsun. Bu isabetli bir düşünce değildir. Nameler akli değil, olsa olsa hevesleri harekete geçirir. Üstelik aşk, hiç de senin söylediğin gibi güzel bir şey değildir. Adamın adını kötüye çıkarır. Sevda, genellikle şimdisi ve geleceği karanlık kimselerin işidir. İradenin heva ve hevesin eline bırakılmasıdır ki bu, yazıklanacak bir durumdur. Bir insanın yüzünü selamet yönünden felaket yönüne çevirmesidir. Özellikle de aşkın çirkinliğine vakıf olan hoş yaratılışlıların ona heves etmelerine şaşmak gerek! Onlar aşkın kınanmaya vesile olacağını bilirler. Hâl böyle iken aşk, niçin güzel sözlerle övülür? Acaba insanlar onun ne faydasını görmüşlerdir?”

Hikmet ehli aşkı, sevda temeline oturtur. Sevdayı şiar edinense divanedir. Aşğın divane gönlünde aşk havası vardır. Öyleyse bir viranede ateşin kımıldanışından ibret almak gerek.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Mecazi konuşuyor, hakikat yolunda yürümüyorsun. Bilmiş ol ki aşk, insan bedeninin sedefinde ilahi bir incidir. İnsan ruhunun gerçeğidir o. Kâinat binasının temelidir. Külli akıl, irade ipinin başını ona teslim eder. Aşk anlatılmaktan uzaktır. Bunu biliyorum. Âşık ilahî zatın keyfiyetidir. Bundan haberdarım. Aşk aşğın adını yükseltir. Bunun farkındayım. Güzel yüzlülerin güzelliğın tecellisinden haberdar olması ve sevgililerin güzelliğın görerek iradelerini kaybetmeleri aşkın güzelliğının en büyük delilidir.

İnsan en güzel şekilde yaratılmıştır ve Allah-u Tealâ'nın yüzünün güzelliğine sahiptir. Allah-u Tealâ'nın yaratıcı kudreti en güzel şekliyle onda tecelli etmiştir. Eğer aşkın gözü aşkla Allah-u Tealâ'nın yüzüne bakmazsa Allah-u Tealâ'nın o yaratıcı kudreti boşa gider.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Aşkla güzellerin güzelliği arasında bir münasebet kurulması aşkın çirkinliğine delalet eder. Onun güzel olduğuna değil... Zira güzellerin güzelliğinin cazibesine kapılmak pişmanlığa sebep olur. Terbiyeli bir kişi böyle davranmaz. Çünkü güzellerin güzelliğine bakmak akıl sahiplerinin aklının dumura uğramasına, kâmil insanların noksanlaşmasına vesile olur. Bir güzelin yüzüne hoşnutlukla bakan, kendisini âlemin maskarası yapar. Henüz hiçbir arzusunu gerçekleştirememiş bir kimse bir güzel yüzünün aşk kadehinden bir damla içse dünya ve ahireti unuttur. Çünkü böylesi bir güzellik ona bakanın şehvetini artırır. Şehvetin çirkin bir şey olduğu ise hakikat ehli indinde aşikârdır. Bilhassa şekli güzelliğe önem verenler bu yola rağbet ederler. Fakat şekli güzelliğe aşık olan kimsenin aşkı, o geçici güzelliğin yok olmasıyla yok olur. Güzellik aşkın konağıdır ve yok olan bir nakıştır. Aşksa sebatsız bir şey. Güzellerin yüzünün tüyleri işin aslından habersiz olanları fitneye düşürür. Güzel yüzünün zülfünün kıvrımları cahillerin yoluna tuzak kurar.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Herkesin güzel dediği güzel yüze sen güzel demiyorsun. Güzele bakmaktan da zevk almıyorsun. Bilmiş ol ki güzellik, Allah-u Tealâ'nın tecellilerindedir. Mürit olmak isteyen bir kişinin varmak istediği yere giderken kılavuzu Allah-u Tealâ'nın nurunun görüldüğü ve de sonsuz feyz kaynağı olan güzelliştir. Hüsn ile cemalin yok olacağını düşünmek cahilce bir zandan ibarettir. Çünkü onun hakikati zeval olmaz. Belki hüsn ve cemalin üzerinde tecelli ettiği şey-

ler yok olabilir. Gayb âleminin güzelliği her daim huzura kaynaklık eder. O sır perdesinin ardındaki güzel, çeşitli şekillere bürünerek kendini gösterir. Eğer zaman değişmişse bu ona nasıl zarar verebilir? Eğer libası başkalaşmışsa bunda onun ne kabahati var? Güzellikte onun niceliğini aramak gerekir; uzuvlar arasındaki tenasübü değil! Sevgilinin cemalinden kast olunan gerçeğin ta kendisidir. Cüzlerindeki uygunluk değil...

Güzelliğin temelinde su ve toprak vardır, bundan ne şüphe! Fakat güzelin yüzünde tecelli eden hakikattir. Bu varlık perdesinde her daim bir oyuncu vardır. Eğer böyle olmasa ne perde, ne perdecî, ne de perdedeki resim olur! Suretten manaya giden bir yol vardır. Unutma ki mana gülünün tomurcuklandığı yerler, suret bahçeleridir.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “bunca zaman münakaşayla geçti. Vakti mücadeleyle zayı eyledik. Ne benim öğütlerim sana bir fayda verdi ne de senin delillerin bana... Bu şekilde zıtlaşma yolunu tutarak senden uzaklaşmayı dilersem de ülfet eli, eteğimden yakalıyor, beni bir türlü bırakmıyor. Aramızdaki anlaşmazlığı kaldırmak için söylediğim öğütler senin gönül sahifende olumlu bir işaret göstermiyor. Ben bu işin çaresini bulamadım. N’olur bu çarenin ne olduğunu sen söyle!

Benim derdim dermana ulaşmadı. Seninle meşgulüm, fakat uğraşım düzene ulaşmadı. Bütün ömrüm senle konuşmakla geçti. Ömür bitti ama söz sona ulaşmadı.”

Riya ve zina konuşmaları

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “İki şey âlemi fesada düşürür. Bunların her ikisi de şekil itibariyle birbirine benzer.

Bunlardan birincisi, riya’dır ki seçkin Zahidlerin yoluna tuzak kurar.

İkincisi zinadır ki yakın ehli rintlerin yolunu keser. Bu iki bozguncu ortadan kalkarsa rind ile zahidin hakikati birleşir. Ben senin riyakâr olduğunı düşündüğüm için sana muhalefet ediyorum. Sen benim zinakâr olduğumu düşündüğün için sözlerini abartıyorsun. Ne zaman ki ikisinin arasından bu şüphe kalkarsa rind, Zahidten uzaklaşmayacaktır. Rindin zinası zahidin riyasına karinedir. Fâsıkın kötülüğü âbidin riyası mesabesinde. Zahid riya ile Allah-u Tealâ’dan uzaklaşır, rindin yolu fişktan dolayı beğenilmez. Her ikisi de bunlardan kurtulduğunda iki dünyayı kazanmaya muktedirlerdir.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Zahidin riyasında biraz da olsa fayda vardır. Gerçi riya onun ibadetini batıl kılar ama bazı insanlar onun görünüşüne bakarak Allah-u Tealâ’ya kulluğa yönelir. Zahid, görünmeyen yönüyle Allah-u Tealâ’nın azabını hak eder ama görünen yönüyle sevaba vesile olur. Bu itibarla riya sahibinin bir çaresi vardır. Fakat yasakları çiğneyenin nasıl bir özürlü olabilir! Riyanın çirkin bir şey olduğu besbellidir. Riya sahipleri Allah-u Tealâ’ya yaklaşmaktan uzaktırlar. Kulluk rengi ve kokusu olduğunda güzeldir.”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Bilesin ki yakın ehlinin nazarında tövbe bir değer ifade eder. Ve o değeri kavramaya günah bir vesiledir. Yasakları tadanlar işte o yoldan geçmişlerdir. Yasakları yaşayanlar, onları duyarak yasaktan sakınanlardan üstündür. Yaşığı yaşamamış olanlar taklitçidir. Onu yaşayanlar sa gerçeğe giden yolu arayanlardır.

Yanlış yapılan her işte bir fayda vardır fakat dünya ehli o faydadan habersizdir. Allah-u Tealâ'ya yemin olsun ki günahkârların tövbesi günahsızların gururundan daha iyidir.

Allah-u Tealâ'ya şükürler olsun ki ben yasakların hakikatine ulaştım. Ayağımı onların üzerine koydum. Nikâhla gelen heva ve hevesi boşadım. Ona yol verdim.

Gönül dünya bir hiç'tir dedi./Dünya için gam çekmek de bir hiç./Gamı def etmek için şarap içti./Bir müddet sarhoş düştü./Aklı başına gelince gördü ki/Aslında bu da bir hiç'ti.”

Zahid: “Ey Rind!” dedi. “Öyle görülüyor ki sen ne kendi inancında kaldın ne de benim dediğim yere geldin. Benim inançlarımı, kendince, delillerinle çürüttün. Sonunda kendi inancını da ‘hiç’e çıkardın. Bu bir şaşkınlık alametidir. Eğer cihanın her şeyi ‘hiç’ ise ‘hiç’ nerededir. Eğer bu dünya senin gözünde varlık sahibi değilse mutlak var, var mıdır?”

Ey gözünde her şeyin varlığı heba olan Rind! Şekiller hususundaki düşüncen yanlışdır. Hepsinin batıl bir varlığı olduğunu söylüyorsun. Öyleyse söyle Hakk'ın varlığı varsa nerededir?”

Rind: “Ey Zahid!” dedi. “Şu dünyanın hâllerini batıl bilmek hakkı beyan etmektir. Allah-u Tealâ'dan gayrısını yok bilmek mutlak varlığın ispatıdır. Ben ve sen varlık mülkünde bulunduğumuz sürece aramızdaki hak ve batıl kavgası devam edecektir. Batıl ortadan kalksın diye, gel, ben ve sen birleşelim ve biz olup onu ortadan kaldıralım! O zaman söylenen de işitilen de Hakk'ın ta kendisi olur.”

Sonuç

Bu yaşananlar ve konuşulanlar sonucunda Zahid, irfan sahibi Rind'in uyarmalarını göz önünde bulundurarak eylem aynasındaki riya tozlarını temizledi.

Rind de işin aslına vakıf olan Zahid'in öğütlerinden faydalanarak zahiri ahvalini tövbe örtüsüyle süsledi. Her ikisi de birbirleriyle çatışmaktan vazgeçip birbirine zıt davranışlardan arınarak teklik mertebesine ulaştılar. Dostluk yolunda ve hidayet caddesinde birlikte yürümeye koyuldular...

*Familik köyünde akıllı ile deli birdir,
Deryada taş ile inci bir...
İyi ve kötü olmayınca
Mescit ile meybane birdir,
Bir...*

